

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

Корупција у Србији

ИСКУСТВО ГРАЂАНА

Република Србија – Републички завод за статистику

Подржано од стране
Европске комисије

**КАНЦЕЛАРИЈА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА
ЗА ДРОГУ И КРИМИНАЛ
Беч**

**КОРУПЦИЈА У СРБИЈИ:
ИСКУСТВО ГРАЂАНА**

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

Република Србија – Републички завод за статистику

Обавештење

Публикацију су припремили Канцеларија Уједињених нација за дрогу и криминал, Сектор за статистику и истраживања (UNODC, Statistics and Surveys Section-SASS) и Републички завод за статистику:

Рад на терену и анализа података:

Драган Вукмировић
Славко Капуран
Јелена Будимир
Владимир Шутић
Драгана Ђоковић Папић
Тијана Милојевић

Контрола истраживања и припрема публикације:

Enrico Bisogno (SASS)
Felix Reiterer (SASS)
Michael Jandl (SASS)
Serena Favarin (SASS)
Philip Davis (SASS)

Дизајн публикације:

Suzanne Kunnen (STAS)
Звонко Штајнер

Саставио и лекторисао:

Jonathan Gibbons
Богдана Милошевић

Контрола:

Sandeep Chawla, Директор, Одељење за анализу политике и државних послова (Division of Policy Analysis and Public Affairs)
Angela Me (Шеф, SASS)

Захваљујемо се на драгоценом доприносу Milve Ekonomі у изради методологије.

Анкета о коришћењу јавних услуга и јавном интегритету (у даљем тексту: Анкета), као и ова публикација, спроведена је захваљујући финансијској помоћи Европске комисије и норвешке владе. Искрено се захваљујемо Roberti Cortese (Европска комисија) за њену помоћ.

Напомене

Садржај ове публикације не одражава обавезно мишљења или политику *UNODC* или Републичког завода за статистику.

Називи који су коришћени и приказ материјала у овој публикацији не одражавају мишљења *UNODC* у погледу правног статуса било које земље, територије или града или дотичних органа власти, или у погледу њихових граница.

Слике: Слике су коришћене искључиво као илустрације и нису узете у контексту корупције. © OSCE

САДРЖАЈ

САДРЖАЈ	3
РЕЗИМЕ	5
ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ	9
УВОД	11
Међународни и законски инструменти и националне политике	11
Сложеност корупције	12
Значај проучавања директног искуства	12
Анкете које су раније спроведене у Србији	13
Обухват и методологија ове студије	14
1. РАСПРОСТРАЊЕНОСТ КОРУПЦИЈЕ	15
2. ВРСТЕ МИТА	19
Облици плаћања.....	19
Мито – начин и време тражења.....	21
Сврха мита.....	23
Велико мито	23
3. ДРЖАВНИ СЛУЖБЕНИЦИ И ПОДМИЂИВАЊЕ	25
4. ПРИЈАВЉИВАЊЕ МИТА	29
5. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ КОРУПЦИЈЕ	31
Запошљавање у државном сектору.....	31
Куповина гласова на последњим изборима	32

6. ПОДЛОЖНОСТ КОРУПЦИЈИ.....	35
7. ПЕРЦЕПЦИЈА И МИШЉЕЊЕ О КОРУПЦИЈИ	37
8. РАСПРОСТРАЊЕНОСТ И ОБРАСЦИ ДРУГИХ ОБЛИКА КРИМИНАЛА	43
Пријављивање кривичних дела	48
Перцепција о безбедности од криминала	48
9. ЗАКЉУЧАК	51
10. МЕТОДОЛОШКИ АНЕКС.....	53
11. СТАТИСТИЧКИ АНЕКС.....	55

РЕЗИМЕ

О корупцији се у међународној заједници често говори као о осетљивој области у земљама Западног Балкана. Испоставило се да је исто мишљење присутно и код грађана Србије, који на основу резултата приказаних у овој публикацији сматрају да је корупција, после незапослености и сиромаштва, односно ниског животног стандарда, основни проблем с којим се суочавају у својој земљи.

Постоји неколико облика корупције, а у овој анкети, за разлику од других истраживања која се базирају на личним ставовима испитаника, акценат је на искуствима с корупцијом у државној администрацији, као и на добијању информација о врстама и природи подмићивања. Реч је о ситној корупцији која утиче на свакодневни живот грађана приликом обављања неког посла са државном администрацијом, односно државним службеницима који имају значајну улогу у савременом друштву, с обзиром да је девет од десет становника Србије старости од 18 до 64 година имало контакт са неким од државних службеника током посматраног периода.

Ови послови могу бити разноврсни: од посете лекару или уписа у школу, до издавања новог пасоша или возачке дозволе. Међутим, резултати ове анкете показују да је висок проценат послова сумњивог карактера. Иако не постоје приметне разлике међу регионима у Србији, у просеку 13,7% становника Србије, старости од 18 до 64 година, у току претходне године, имало је директно или индиректно искуство са подмићивањем државних службеника. Када посматрамо случајеве у којима је мито дато директно, од укупног броја лица која су имала контакт са неким државним службеником у претходних годину дана, 9,3% њих је у том периоду најмање једном дало мито, а када су то чинили, чинили су најмање једном у десет недеља. Подмићивање је најраспрострањеније у Београду, док је у Шумадији и Западној Србији испод националног просека.

Природа корупције углавном је позната, али карактеристике корупције у Србији разликују се од оних уочених у другим деловима света. Иако је очекивано да мушкарци у Србији више плаћају мито од жена, с обзиром на родне разлике на основу којих су жене чешће окренуте кућним активностима, разлика између полова по питању давања мита није тако упечатљива (10% мушкараца и 8,5% жена).

Женама у Србији корупција очигледно није непознаница, међутим, оне прилазе миту на нешто другачији начин него мушкарци. Склоније су томе да мито дају у роби – на пример, у храни и пићу – док мушкарци углавном користе новац. У 52% случајева дат је новац, а иако је реч о ситној корупцији, плаћени износи нису нимало безначајни: плаћено мито у просеку износи 15 530 динара, или 165 евра¹.

Ако узмемо у обзир доходак Србије по глави становника, ова новчана плаћања нису занемарљива. Међутим, било би погрешно претпоставити да су људи приморани да их плаћају. У ствари, више од половине плаћеног мита (56%) нуде сами грађани, док их у више од 40% случајева плаћају директно или индиректно на захтев државног службеника. Из овог се може закључити да грађани Србије не верују у то да државна администрација може да функционише без неке врсте поклона или противуслуге како би се убрзале бирократске процедуре. А чињеница да једна трећина грађана учествује у корупцији како би убрзала процедуру и да скоро сваки пети грађанин (18%) прибегава давању мита да би завршио процедуру или да би добио бољи третман, потврђује постојање недостатака и „уских грла“ у државној администрацији.

Ова потреба за бољим третманом несумњиво објашњава зашто су лекари примили највише мита. Више од половине (55%) грађана који плаћају мито, плаћају га лекарима, више од четвртине медицинским сестрама (26%), а 39% милиционерима.

Слика добијена на основу ове анкете понекад је узнемиравајућа, али подаци показују то да постоји изванредан отпор према миту и да српски грађани не пристају сваки пут на то да га плате како би убрзали неку административну процедуру или како би имали што бољи третман: на свака три лица која дају мито, једно лице одбије захтев службеника за митом. С друге стране, незнатан број лица која плаћају мито (мање од 1%) пријављује случај органима власти. Разлози су многобројни: неки грађани сматрају да мито нема исту тежину као и „прави“ криминал, делом зато што се обично прихвата као уобичајена пракса (12%), а делом зато што представља неки израз захвалности пружене услуге (28%). Грађани такође не пријављују случајеве давања мита јер су лично од тога имали користи (20%), и зато што верују да се ништа не би предузело поводом тога (36%).

Занимљиво је да је од три лица која плаћају мито (37%) више од једног прихватило да у овој анкети по први пут призна давање мита, при чему о томе ни са ким није говорило, чак ни са блиским пријатељима или рођацима. Када је реч о подмићивању, изгледа да у многим случајевима и даље постоји добро установљен и селективан кодекс ћутања.

Подмићивање не утиче само на услуге које грађанима пружају државни службеници. Државна администрација је највећи послодавац у Србији, а сигурност њених радних места и пратеће користи чине ова радна места најпожељнијим. Отприлике 16% српских грађана или чланова њихових домаћинстава пријавило се за неко радно место у државном сектору у току три године које су претходиле спровођењу ове анкете, али од свих пријава које су имале позитиван исход 6% њих морало је да плати одређени износ новца, да да поклон или да учини услугу како би добило посао. Међу онима који нису имали успеха, влада свеопште мишљење да су фактори као што су присни пријатељи, непотизам или мито одиграли одлучујућу улогу у процесу запошљавања, док само 8% њих верује да је избор заснован на заслугама.

¹ Износи у динарима пребацују се у евре коришћењем годишњих просечних курсних листа које објављује Евростат. За потребе међународних поређења, износе у националној валути требало би конвертовати коришћењем Паритета куповне моћи (Purchasing power parity – PPP): када се користи конверзија стопа у Паритету куповне моћи, као што је објављено у Евростату, 15 530 динара износи око 349 евра – PPP.

Постојале су и одређене злоупотребе на последњим изборима у Србији. Подаци показују да је у просеку од 7% грађана на последњим локалним изборима, и од исто толико грађана на последњим парламентарним или председничким изборима тражено да гласају за одређеног кандидата или одређену политичку странку у замену за конкретну понуду новца, добара или противуслуге.

Док су у Србији тридесетогодишњи мушкарци најизложенији корупцији, изгледа да карактеристике као што су приходи, степен образовања или запосленост немају директан утицај на појаву корупције. На пример, иако проценат лица која су дала мито незнатно расте са висином прихода, њихова учесталост напротив опада, тј. просечан број плаћеног мита виши је у групи људи са нижим примањима него код грађана с вишим примањима, при чему ниједна друштвена група није поштеђена корупције.

Напротив, ни једна група није поштеђена могућности да постане жртва и осталих пет облика криминала који су испитани у овој анкети. Док су једногодишње стопе распрострањености крађе личне имовине (5,9%), насртаја/претње (4,2%), провале (3,4%), крађе (1,1%) и крађе аутомобила (0,7%) у Србији знатно ниже него распрострањеност корупције, подаци показују да је велики проценат становника био жртва једног од поменутих облика криминала у години која је претходила Анкети. И поред тога, од десет грађана седам се осећа сигурним док сами ноћу шетају крајем у ком живе, а највећи број грађана се осећа безбедним у својим домовима.

Међутим, перцепције о корупцији у Србији нису толико позитивне. Више од половине становништва верује да је ова пракса често или веома често присутна у одређеном броју значајних институција, укључујући и политичке странке, локалне самоуправе, државне болнице, полицију, судство и царинску управу. Осим тога, 45% српских грађана верује да корупција расте у њиховој земљи, 44% сматра да је остала на истом нивоу, а 10% мисли да опада. Требало би истаћи да запажања нису ништа друго до мишљења и да се не смеју изједначити са стварним искуством са корупцијом, што је и главна тема овог извештаја. Међутим, овакве перцепције указују на то да су грађани свесни постојања једног од основних изазова са којима се Србија данас суочава и са којим ће се и даље суочавати.

ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ

- На основу мишљења грађана Србије, корупција заузима треће место међу најзначајнијим проблемима са којима се Србија данас суочава, после незапослености и сиромаштва/ниског животног стандарда.
- Девет од десеторо грађана Србије има контакт са неким од државних/јавних службеника у току године.
- У току 12 месеци који су претходили Анкети, 14% становника Србије је директно или индиректно имало искуство са подмићивањем државних службеника.
- Стопа распрострањености корупције међу грађанима који су били у контакту са државним службеницима у том периоду – износи 9%.
- Не постоје значајне разлике у распрострањености корупције у градским и сеоским срединама или међу регионима Србије, осим у Шумадији и Западној Србији, где је стопа распрострањености нижа од националног просека.
- Са корупцијом је, у Србији, искуство имало 8,5% жена наспрам 10% мушкараца.
- Лица која су бар једном имала искуства са корупцијом, у претходних годину дана, у просеку су пет пута дали мито, тј. једном у 10 недеља.
- Више од половине (52%) мита плаћа се у новцу, а једна трећина (34%) у храни и пићу.
- Просечно мито исплаћено у новцу у Србији износи 15 530 динара (око 165 евра).
- У 56% случајева грађани Србије сами иницирају давање мита, а у 14% случајева мито се отворено тражи.
- Главни циљеви давања мита у Србији су убрзавање процедуре (34%) или добијање бољег третмана (18%) и завршавање процедуре (18%).

- Међу лицима која су дала мито у претходних годину дана, више од половине њих мито је дало лекарима (55%), више од трећине полицајцима (39%), и четвртина медицинским сестрама (26%).
- Међу грађанима који одбијају да плате мито, сваки трећи не пристаје да да мито лекарима, а 29% одбија да да мито полицији.
- Међу грађанима Србије који су имали искуство са давањем мита, мање од 1% је тај случај и пријавило. Грађани не пријављују давање мита или зато што лично имају користи од њега (20%) или зато што добровољно дају мито као знак захвалности (28%).
- Запажања о општој распрострањености корупције у државном сектору поткрепљују искуство оних 6% новозапослених државних службеника који су, у току три године које су претходиле Анкети, себи обезбедили посао уз помоћ мита.
- Нуђење добара, услуга и новца, у циљу придобијања гласача, запажено је на последњим изборима на локалном и државном нивоу: проценат грађана којима је понуђено мито на локалним изборима износио је 7% и исто толико на последњим парламентарним/ председничким изборима.
- Стопа распрострањености виша је код корупције него код осталих облика криминала, као што су крађа личне имовине, провале, крађе и насртаји на личност. Иако је већи проценат грађана био жртва неког од поменутих кривичних дела у години која је претходила овој анкети, већина се осећа безбедним ноћу и не користи најновије системе заштите да би заштитила своје домове.

УВОД

Корупција представља актуелан проблем у земљама широм света. Друштвено-економски развој, институционални и политички систем или преовлађујуће друштвене и културне норме јесу елементи који је заједно могу обликовати на различите начине, али она је и даље зло од којег ниједна земља није поштеђена, а често се о њој говори као о осетљивој области у земљама Западног Балкана, укључујући и Србију. Наиме, грађани Србије доживљавају корупцију као велики проблем са којим се Србија суочава: резултати приказани у овој публикацији показују да корупцију сматрају трећим најзначајнијим проблемом, после незапослености и сиромаштва/ниског животног стандарда.

Међународни и законски инструменти и националне политике

У последњој деценији у Србији људи су постали свеснији присуства корупције, а борба против ње постала је и приоритет у политичкој агенди земље. Све досадашње владе у Србији обавезале су се за то да се боре против корупције и предузеле су кључне мере за решавање овог питања, делом због обавеза које проистичу из процеса приступања Европској унији, делом због потребе да се национално законодавство прилагоди *acquis communautaires*.

Унапређење законског оквира за борбу против корупције у Србији обележено је ратификацијом две конвенције Савета Европе – Конвенција о кривичном закону за борбу против корупције (2000) и Конвенција о кривичном закону за борбу против корупције (2008). Србија је 2005. такође постала потписница Конвенције Уједињених нација за борбу против корупције (UNCAC), после чега је 2009. као последица тога, успостављен Систем провере, који омогућава свим странама да провере спровођење одредаба UNCAC преко *peer review* процеса. Један од циљева овог система јесте да се покрене национални процес заснован на учествовању у реформи борбе против корупције. Такође, важно је напоменути да ће Србија бити проверена у другом таласу (2011–2012).

Србија је усвојила значајне законе за борбу против корупције: Закон за спречавање сукоба интереса при вршењу јавних функција (2004), Закон о одговорности правних лица за кривична дела (2008) и Закон о Агенцији за борбу против корупције (2010). Важне мере против корупције унете су у Националну стратегију за борбу против корупције,

коју је српска влада усвојила 2005, и у накнадном Акционом плану, представљеног у децембру 2006. Такође је основана Комисија за спровођење Националне стратегије за борбу против корупције и Препорука Групе држава за борбу против корупције Савета Европе (Groupe d'Etats contre la corruption – GRECO).

Агенција за борбу против корупције, основана после Закона из 2010, самостално је и независно државно тело са широким овлашћењима у области спречавања корупције. Она такође надгледа спровођење Стратегије и Акционог плана, решава сукобе интереса, води регистар функционера, спроводи активности за регулисање финансирања политичких странки и води програме за борбу против корупције.

Сложеност корупције

Корупција се може појавити на различитим нивоима. Обично се прави разлика између велике и административне (ситне) корупције, при чему се прва односи на праксе подмићивања које утичу на законске процесе и доносиоце политике, а друга на контакте између државних службеника и грађана. У оба случаја, она има разарајући утицај на улогу закона, омета једнакоправан приступ државним службама, утиче на то да јавност губи поверење у државне институције и представља препреку економском и друштвеном развоју, нарочито код младих демократија.

Корупција је сложено кривично дело са нејасним границама, због чега је често тешко направити разлику између кривца и жртве. Она није обавезно једнодимензионална радња у којој активан починилац приморава пасивну страну: обе стране могу имати користи, а жртва може бити трећа страна или заједница у ширем смислу. Поред тога, културни и друштвени фактори могу додатно да прикрију проблем. На пример, давање поклона у знак захвалности или као бирократско „подмазивање“ може бити прихватљивија пракса у једној култури, или пак неетична у другом.

Значај проучавања директног искуства

У овом контексту, опсежне процене корупције могу умногоме помоћи државама у бољем састављању политика и унапређивању способности тела за борбу против корупције. Истовремено, опште је прихваћено да прикупљање емпиријских података из ове области представља прави изазов због њене сложене и прикривене природе. Ове тешкоће се понекад заобилазе јер се тежиште ставља на перцепцију о корупцији уместо на стварно искуство. Индикатори засновани на перцепцији јесу, с једне стране, корисни за подизање нивоа свести о корупцији и могу се користити при усмеравању мера политика, али, с друге стране, не пружају јасне информације о обиму корупције и осетљивим областима. Изражена је све већа забринутост у погледу ваљаности метода коришћених за израду индикатора на основу перцепције.

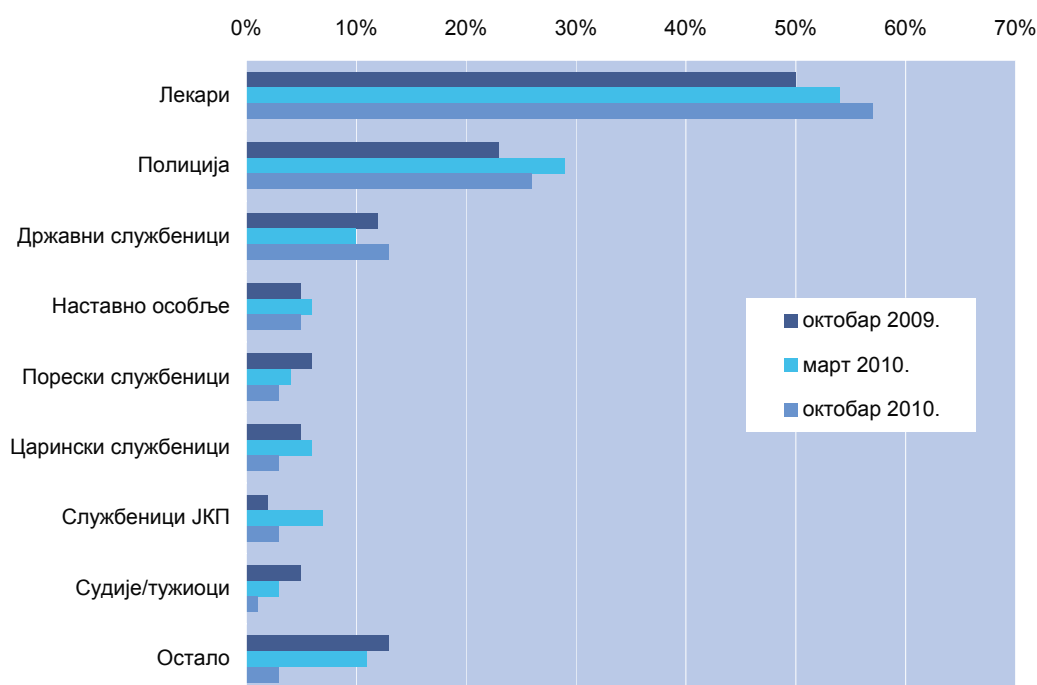
У протеклих неколико година, развијени су инструменти за прикупљање информација о директним искуствима са корупцијом: анкете на бази узорка могу обезбедити важне индикаторе о обиму и врсти корупције. Оно што је још значајније јесте да се на основу обиља информација могу објаснити начини подмићивања, и да се могу уочити ризичнији сектори, положаји и административне процедуре. Уз помоћ разних међународних организација, националних институција, невладиних организација и агенција за развој, бројне сличне анкете спроведене су у неколико земаља широм света, укључујући и Србију и регион Западног Балкана. Тиме је доказана изводљивост и релевантност овог приступа.

Анкете које су раније спроведене у Србији

Разне анкете и студије спроведене су у Србији како би се добили подаци и анализирали обим и природа корупције. На пример, према поновљеним анкетама *UNDPa*, које је спровео *TNS Medium Gallup Group* у октобру 2009, марту 2010. и у октобру 2010, испоставило се да је број грађана који су директно плаћали мито остао прилично стабилан у референтним периодима: у октобру 2009. 15% испитаника признало је да је платило мито у току три месеца која су претходила анкетама, у марту 2010. признало их је 16%, а у октобру 13%.

Слика 1 показује да се мито највише даје лекарима (57% од укупног броја датог мита), затим полицајцима (26%) и државним службеницима (13%).

Слика 1: Процент лица која су платила мито одређеним врстама службеника, Србија; октобар 2009, март 2010, октобар 2010.

Извор: UNDP и TNS Medium Gallup, Serbia Corruption Benchmarking Survey, Октобар 2010

Поред искуства са давањем мита, испитивањем перцепције грађана о корупцији могу се добити додатне информације: на пример, на основу извештаја *Transparency International's Global Corruption Barometer 2010*, велики део српских грађана (49%) сматра да је степен корупције порастао у последње три године.

Обухват и методологија ове студије

На основу билатералног споразума потписаног између Европске комисије и српске владе, *UNODC* је пружио помоћ у спровођењу ове опсежне анкете о корупцији, у којој је Републички завод за статистику био национални партнер. Њен главни циљ био је проучавање стварног искуства са корупцијом у администрацији у Србији: истраживање је испитало преовлађујуће врсте и начине давања мита који утичу на свакодневни живот грађана, са посебним нагласком на давање мита², праксом која се, у складу са Конвенцијом Уједињених нација о борби против корупције, сматра кривичним делом. Додатне теме које су биле обухваћене овом анкетом обухватале су: пријављивање корупције органима власти, мишљење грађана о корупцији и интегритету, и искуство жртава са другим облицима криминала. Да би се ове информације прикупиле, 2010. спроведена је анкета методом интервјуа на национално репрезентативном узорку од 3000 грађана Србије старости од 18 до 64 година, који су бирани случајним узорком у сваком региону земље.

Овај извештај садржи анализу прикупљених података. Његов циљ је да пружи аналитички увид у ову сложу појаву, како на националном тако и на регионалном нивоу, а не рангирање различитих региона у земљи или било ког сектора или министарства према распрострањености корупције. Да би борба против корупције била успешна, неопходно је познавати њене различите аспекте пошто не постоји јединствено решење проблема. Верује се да ће информације које су засноване на доказима, а које су представљене у овом извештају, обезбедити надлежнима у Србији додатне инструменте за израду добро циљане политике против корупције. Могу се такође искористити за процес *peer review* Система провере *UNCAC* (*UNCAC Implementation Review Mechanism*), као и за то да буду репер за мерење будућег напретка борбе против корупције.

² Мито се дефинише: а) као директно или индиректно обећање, нуђење или давање државном службенику погодности која је неприкладна за самог чиновника или другу особу или правно лице, како би државни службеник поступио или како би био спречен да поступи у складу са својим дужностима и б) као случај када државни службеник директно или индиректно тражи или прихвата погодност која је неприкладна за самог државног службеника или другу особу или правно лице, да би државни службеник поступио или да би био спречен да поступи у складу са својим дужностима.

1. РАСПРОСТРАЊЕНОСТ КОРУПЦИЈЕ

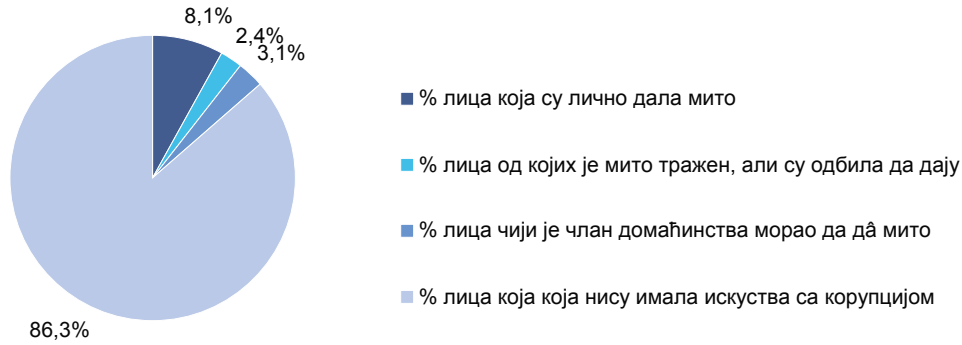
Државни сектор има значајну улогу у савременом свету. Када је реч о лекарском прегледу, упису у школу и на универзитет, или издавању личне карте, а набројани су само неки од многобројних примера, грађани и домаћинства зависе од његових услуга из много разлога. Његова улога огледа се у чињеници да је у анкети од десет пунолетних српских грађана девет изјавило да су најмање једном имали контакт са државним службеником у току 12 месеци који су претходили Анкети.

Захтев који је упућен државној управи јесте јасан, али када је реч о интегритету при пружању, тј. коришћењу њених услуга, добија се помало нејасна слика. Ова анкета је указала на једну важну чињеницу, а то је да је одређени број грађана Србије (13,7% пунолетног становништва од 18 до 64 година старости) имао директно или индиректно искуство са подмићивањем државних службеника у току датог једногодишњег периода. Као што се може видети на слици 2, овај број представља збир три различите групе: проценат грађана који су лично дали новац, поклон или учинили противуслугу државном службенику; проценат лица која су одбила да дају мито државном службенику који је то од њих тражио; проценат оних који деле домаћинство са неком другом особом која је дала мито.

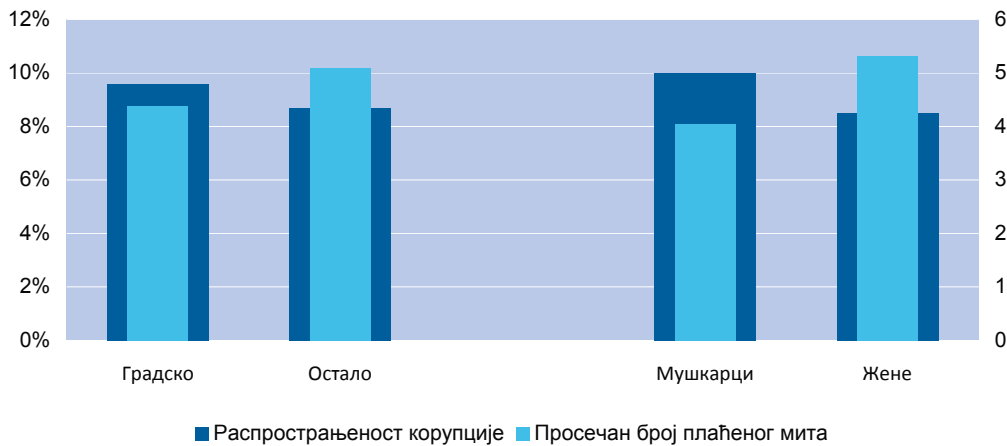
Подаци на слици 2 показују да је корупција присутна у животима појединих грађана Србије. Истовремено, треба напоменути охрабрујућу чињеницу да постоји велики број становника Србије који је способен да каже „не“, тј. да одбије давање мита које је тражио државни службеник. Такође показују да на свака три грађанина која дају мито неком државном службенику у току године, један одбије захтев.

Када се посматра мито које је стварно дато, распрострањеност корупције израчунава се као учешће грађана који су, у току 12 месеци пре Анкете, државном службенику дали новац, поклон или учинили противуслугу најмање једном, у укупном броју грађана који су најмање једном били у контакту са државним службеником. Као таква, просечна **стопа корупције у Србији износи 9,3%** на националном нивоу, иако варира у различитим регионима Србије (слика 3).

Слика 2: Директна и индиректна изложеност миту пунолетног становништва у Србији у току 12 месеци пре Анкете, (2010)

Слика 3: Распрострањеност корупције и просечан број плаћеног мита по регионима, Србија (2010)

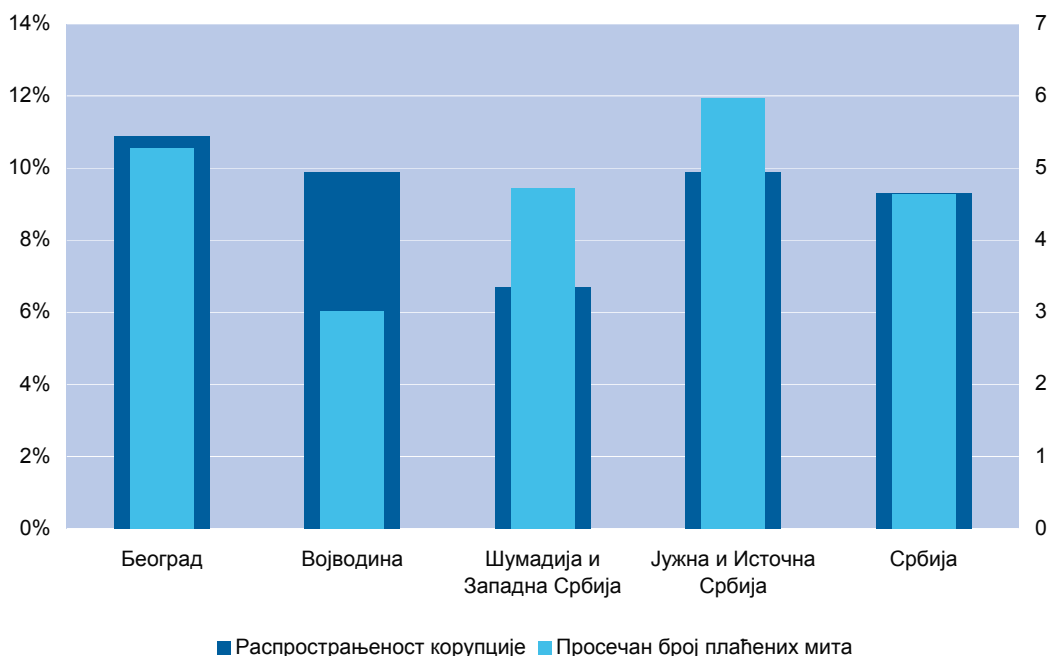
Напомена: Распрострањеност корупције израчунава се као процена пунолетних грађана (од 18 до 64 година) који су неком државном службенику дали новац, поклон или учинили противуслугу најмање једном у току 12 месеци пре Анкете, од укупног броја пунолетних грађана који су најмање једном били у контакту са неким државним службеником у истом периоду. Просечан број мита односи се на просечан број мита који су плаћили сви његови даваоци, тј. оне особе које су плаћиле најмање једно мито у току 12 месеци пре Анкете.

На пример, распрострањеност корупције нешто је виша од националног просека у Београду (10,9%), док је знатно нижа у Шумадији и Западној Србији (6,7%) (слика 3). Иако постоје разлике у распрострањености корупције у градским (9,6%) и сеоским насељима (8,7%) подскуповима на националном нивоу (слика 3), неке варијације се уочавају на регионалном нивоу. Тако је у Војводини распрострањеност корупције у градским срединама (13,0%) знатно већа него у сеоским срединама (5,4%), док је у Београду и Јужној и Источној Србији ситуација супротна.

У Београду и Војводини, распрострањеност корупције је знатно већа код мушкараца него код жена (13,9% и 11,4% наспрам 8,1% и 8,7%), за разлику од националног нивоа где 10,0% пунолетног мушког становништва учествује у подмићивању, наспрам 8,5% жена (слика 4). Ова разлика није толико вредна пажње јер показује да упркос уоченим полним разликама, на основу којих су мушкарци углавном задужени за обављање послова са државном администрацијом и оних ван дома уопште, жене у Србији обављају административне процедуре на сличан начин, а ни подмићивање им није страна. Мада,

у Шумадији и Западној Србији у подмићивању учествује мање мушкараца (6,3%) него жена (7,2%).

Слика 4: Распрострањеност корупције и просечан број плаћеног мита, према полу и градским/сеоским срединама, по регионима, Србија (2010)

Напомена: Распрострањеност корупције израчунава се као проценат пунолећних грађана (од 18 до 64 година) који су неком државном службенику дали новац, поклон или учинили поштивуслугу најмање једном у току 12 месеци пре Анкете, од укупног броја пунолећних грађана који су најмање једном били у контакту са неким државним службеником у истом периоду. Просечан број мита односи се на просечан број мита који су плаћили сви његови даваоци, тј. оне особе које су плаћиле најмање једно мито у току 12 месеци пре Анкете.

Међутим, за процену обима подмићивања у датој земљи погрешно би било узети у обзир само распрострањеност. Да би се добила боља слика, требало би обухватити и учесталост плаћања мита, јер две трећине лица која плаћају мито у Србији то чине неколико пута, док једна трећина то ради само једном. У просеку, лица која плаћају мито у Србији подмићују државне службенике у два и по случајева. Према томе, свако ко је бар једном дао мито у посматраном периоду морао је у просеку да да мито пет пута или у просеку једном у десет недеља. Слика 3 показује да је највећа учесталост давања мита у Јужној и Источној Србији, а најнижа у Војводини, док се на слици 4 уочава да је просечан број плаћеног мита виши код лица из сеоских средина и код лица женског пола.

2. ВРСТЕ МИТА

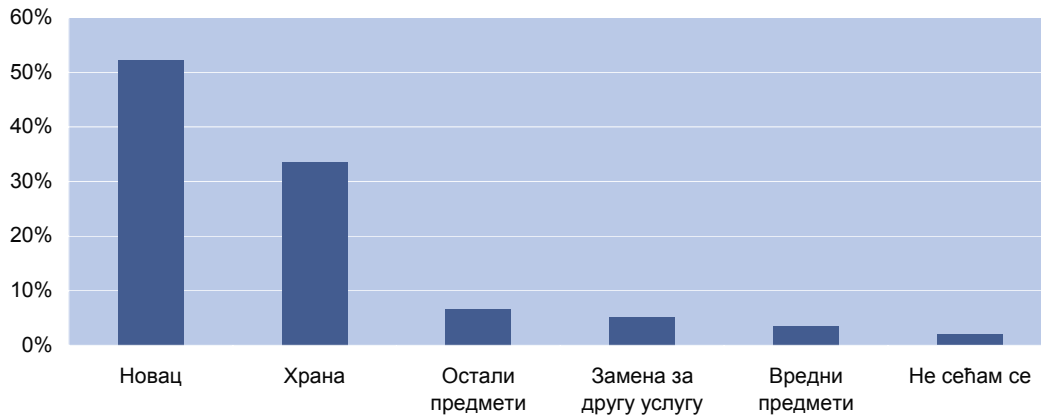
Давање мита државним службеницима има различите облике и величине, а дешава се из различитих разлога. На пример, новац или поклоне могу експлицитно тражити државни службеници да би завршили неку процедуру или их грађани могу понудити да би олакшали пружање услуге или да би изразили своју захвалност. У овом поглављу, описан је изванредан број одлика плаћања како би се објаснило ово иначе несумњиво сложено питање.

Облици плаћања

У Србији, више од 50% мита даје се у новцу (слика 5), док се једна трећина даје у облику хране и пића. Знатно ниже на списку појављују се друга добра (7%), размена услуга (5%) и предмети од вредности (4%). Велика пропорција мита јавља се у облику који се може протумачити као трампа – експлицитна или имплицитна – између две стране које дају или добијају нешто у замену. Међутим, треба истаћи да у већини случајева ове две стране немају исту моћ у преговарању. Посматрано из перспективе договарања, једна од њих (државни службеник) јесте обично у бољем положају у погледу односа снага.

Постоје, међутим, извесне флукуације код ових стопа, које је вредно поменути, а које се јављају у различитим регионима Србије. Већи проценат становника Шумадије и Западне Србије (62%), Војводине (57%) и Београда (57%) даје, на пример, новац, док је давање хране заступљеније код грађана Јужне и Источне Србије (49%). У Војводини је мање заступљено давање хране него у свим осталим регионима Србије, а давање мита у облику других добара (11%) такође је заступљеније у сеоским срединама (41%) него у градским (29%), док су жене (43%) склоније да дају храну од мушкараца (26%), који радије користе новац (58%) у односу на жене (46%).

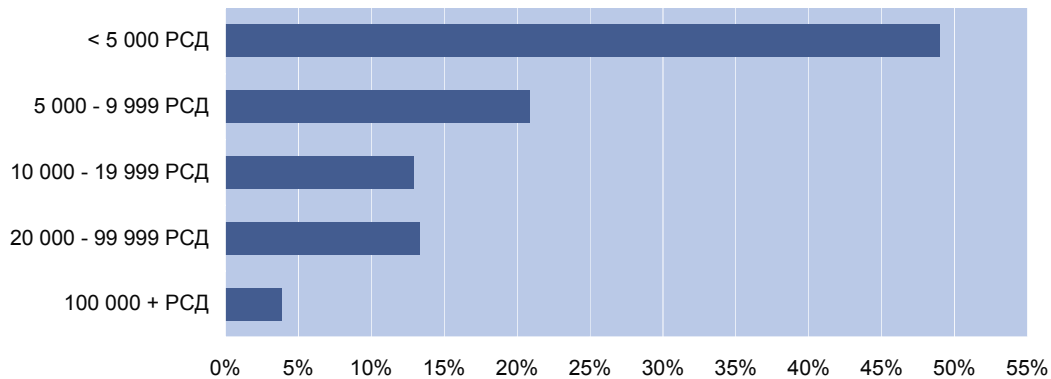
Слика 5: Процентуална расподела плаћеног мита према врсти плаћања, Србија (2010)

Напомена: Подаци се односе на последње плаћено мито у току 12 месеци пре спровођења Анкете. Збир је већи од 100% јер се у неким случајевима мито даје у више облика (на пример, у новцу и у предметима од вредности).

Када посматрамо мито плаћено у новцу (слика 6), резултати ове анкете показују да је скоро 50% укупног броја мита испод 5 000 динара (око 55 евра), једна петина укупног броја плаћеног мита креће се од 5 000 до 10 000 динара, скоро 30% је изнад 10 000 динара (око 105 евра) и, оно што је занимљиво, 4% плаћеног мита премашује 100 000 (више од 1 000 евра). Иако није реч о „крупној корупцији”, износи су велики за домаћинства која су их исплатила.

Слика 6: Процентуална расподела мита плаћеног у новцу (у динарима), Србија (2010)

Ако се узму у обзир последњи случајеви давања мита у новцу, **просечно мито износи око 15 500 динара** (око 165 евра), што представља више од 1/3 просечне српске месечне плате у 2009. години. Као што се може видети из табеле 1, далеко највиши просечни износи плаћени су у Београду (33 600 динара), а најнижи у Шумадији и Западној Србији (5 560 динара).

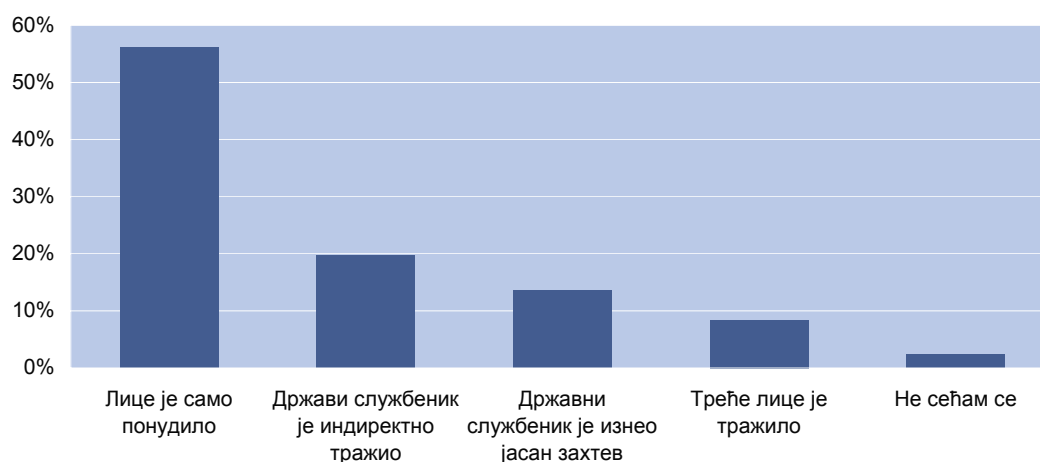
**Табела 1: Просечан износ мита плаћеног у новцу
(у динарима, еврима и евро – PPP) по регионима, Србија (2010)**

Просечно мито	Региони				Србија
	Београд	Војводина	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	
Динар	33 656	9 714	5 560	9 423	15 530
Евро	358	103	59	100	165
Евро – PPP	757	218	125	212	349

Мито – начин и време тражења

Када се говори о контакту са чиновницима, при чему су дати новац или поклони, треба поменути да су у више од половине случајева (56%) сами грађани понудили мито; у нешто више од 40% случајева државни службеник је експлицитно тражио мито, док је у скоро 20% имплицитно дао до знања грађанину да да мито (слика 7).

**Слика 7: Процентуална расподела плаћеног мита
према начину тражења/нуђења мита, Србија (2010)**

Напомена: Подаци се односе на последње плаћено мито у 12 месеци пре спровођења Анкете.

Време плаћања мита такође може да укаже на то да ли је мито дато да би олакшало пружање услуге или пак у знак захвалности за успешно завршену процедуру. Подаци показују да се скоро 30% мита даје после пружања услуге, практично сваки пети мито се плаћа за време пружања услуге (18%), а скоро половина укупног броја мита (43%) даје се унапред (слика 8).

У случају када се мито даје унапред, онда се новац (59%) даје чешће него храна (слика 9); када се даје у току пружања услуга (65%), или када се један део даје пре а други после пружања услуге (60%). Храна и пиће се дају најчешће после пружене услуге (50%).

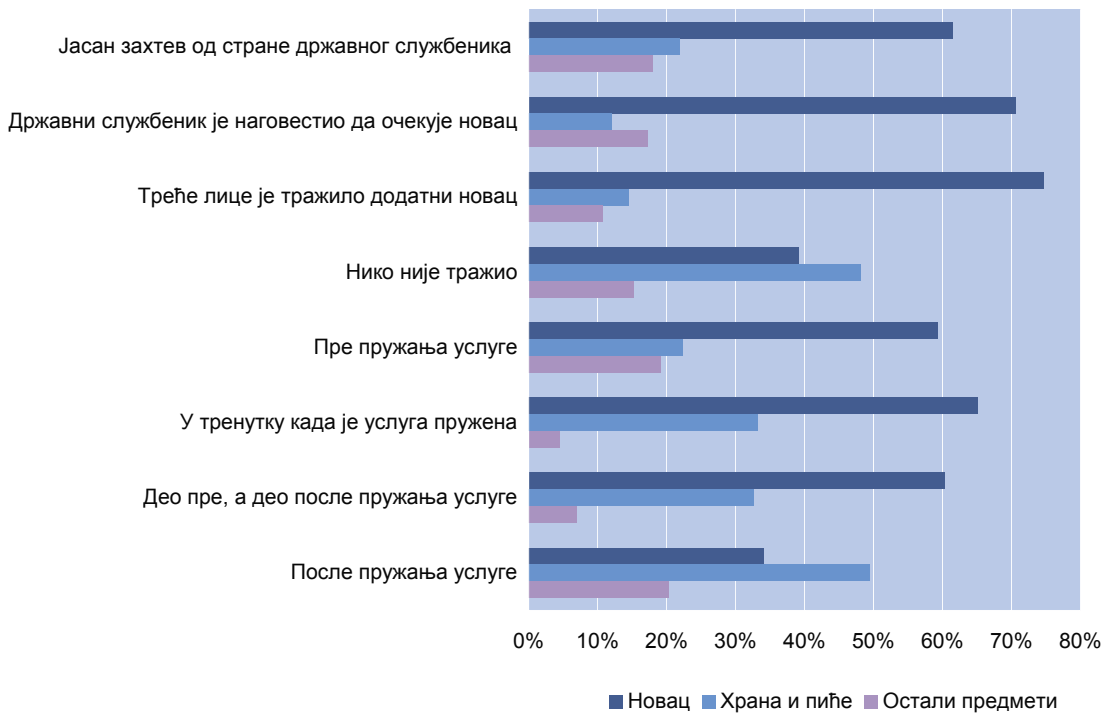
Слика 8: Процентуална расподела плаћеног мита према времену плаћања у односу на пружање услуге, Србија (2010)

Напомена: Подаци се односе на последње плаћено мито у 12 месеци пре спровођења Анкете.

Слика 9 показује да се новац чешће користи када се мито даје државном службенику преко посредника (75%). Новац је такође веома уобичајена врста мита када је грађанима наговештено да се очекује мито (71%) или када се то од њих експлицитно тражи (62%). С друге стране, када грађанин понуди мито, а да претходно од њега нико то није тражио, храна је најуобичајенији облик плаћања (48%), а новац се и даље даје, у нешто мање од 40% таквих случајева.

Слика 9: Процентуална расподела плаћеног мита према врсти плаћања, начину тражења/нуђења и према времену плаћања у односу на пружање услуге, Србија (2010)

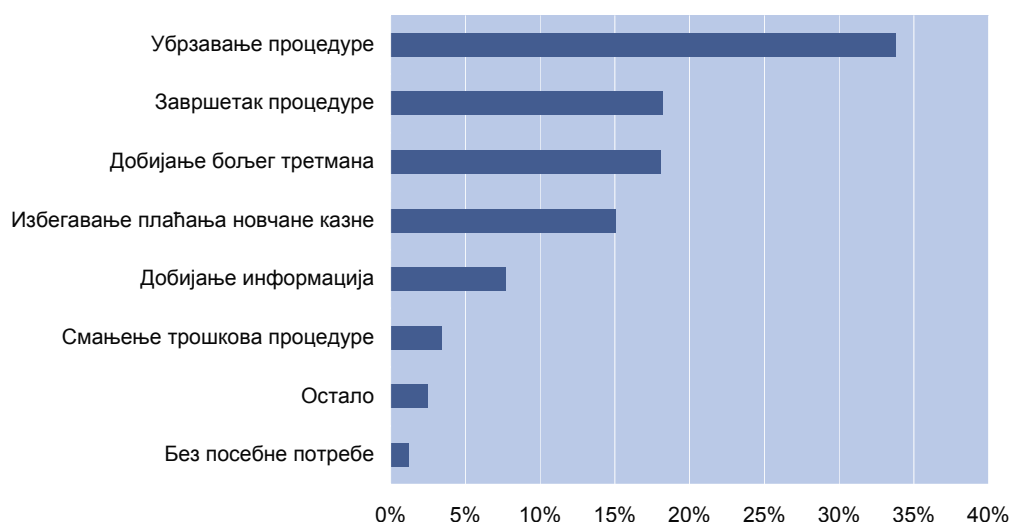
Напомена: Подаци се односе на последње плаћено мито у 12 месеци пре спровођења Анкете. Збир је већи од 100% јер се, у неким случајевима, мито даје на више начина (на пример, у новцу и предметима од вредности).

Изгледа да подаци упућују на чињеницу да грађани, у неким случајевима (када грађани понуде мито и када се оно даје после пружене услуге), државним службеницима радије дају храну. Мито које је плаћено у новцу пре почетка процедуре је, у просеку, знатно веће (22 800 динара или 240 евра) од оног који се плаћа на крају процедуре (11 150 динара или 118 евра). Такође, просечан плаћени износ нижи је у оним случајевима када се мито добровољно нуди (8 700 динара или 90 евра) него у случајевима када државни службеник или треће лице тражи мито (20 000 динара или 225 евра).

Сврха мита

Код сваке процедуре, постоји више разлога за подмићивање. Људи могу, на пример, да дају мито за брже добијање личне карте или пасоша, за добијање информација или због бољег третмана. Слика 10 приказује различите сврхе мита без обзира на процедуру на коју се односе.

Слика 10: Процентуална расподела плаћеног мита према сврси плаћања, Србија (2010)

Напомена: Подаци се односе на последње плаћено мито у 12 месеци пре спровођења Анкете.

Око једна трећина српских грађана која учествује у подмићивању то чини да би убрзала процедуру (34%), скоро сваки пети то чини да би добио бољи третман (18%) или да би омогућио завршетак процедуре (18%), или за добијање информација (8%). Ови подаци указују на то да се грађани служе подмићивањем како би се превазишли недостаци и слабости пружања јавних услуга.

Велико мито

Велики износи (више од 20 000 динара), које српски грађани плаћају, углавном се односе на лична или породична питања (75%) и лекарске прегледе (63%). Велико мито се углавном плаћа пре пружања услуге (65%), али и да би се убрзала процедура (50%). Више од једне трећине је плаћено зато што је грађанину дато до знања да је плаћање пожељно, а скоро четвртину тражи неко треће лице. Једна петина се плаћа добровољно, док преосталу једну петину експлицитно траже чиновници који примају мито.

3. ДРЖАВНИ СЛУЖБЕНИЦИ И ПОДМИЋИВАЊЕ

Мито се може употребити из различитих разлога, у разним облицима и контекстима, али нису сви сектори државне администрације у Србији погођени корупцијом у истој мери. Постоје одређене врсте државних службеника које траже мито чешће од других, а постоје и неке процедуре и ситуације када су корисници јавних услуга склонији да понуде мито државним службеницима како би убрзали завршетак процедуре.

На основу искуства грађана који су мито дали најмање једном у току 12 месеци пре спровођења Анкете, од државних службеника који су примили највише мита у Србији лекари су најбројнији (55% грађана са скоријим искуством са корупцијом дало је мито лекарима), затим полицајци (39%), медицинске сестре (26%) и службеници катастра (16%) (слика 11). Остали државни службеници примају мањи проценат мита: од службеника за социјалну заштиту (1%), до општинских службеника (10%).

Слика 11: Процентуална расподела даваоца мита који су подмитили одређене врсте државних службеника, Србија (2010)

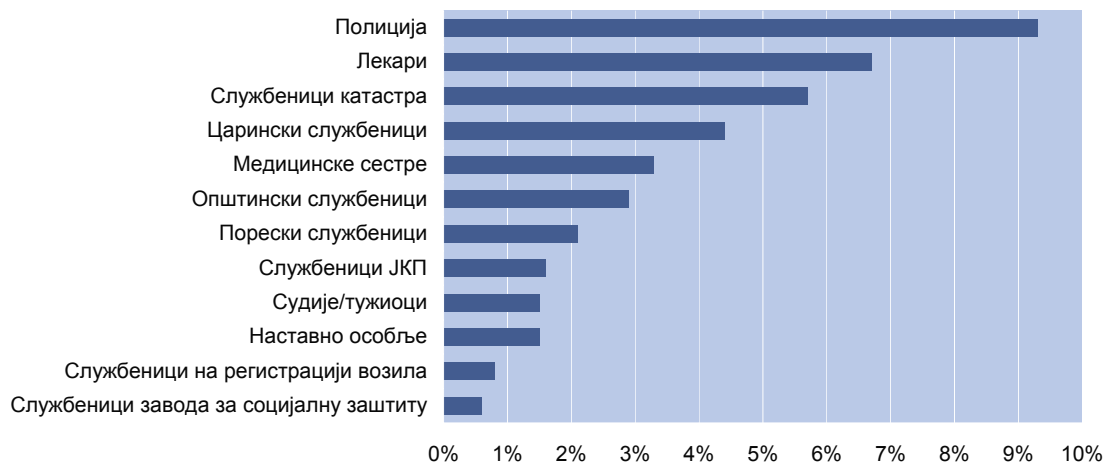

Напомена: Збир је већи од 100% јер су даваоци мита можда дали мито више него једном државном службенику у току 12 месеци пре спровођења Анкете.

Типови насеља могу такође утицати на врсту службеника који учествују у коруптивним делима. Лекари и медицинске сестре, на пример, примају мито или поклоне чешће од грађана из сеоских средина него од оних из градских средина: 73% и 34% даваоца мита у сеоским срединама одуже се на један од ова два начина – најмање једном лекарима и медицинским сестрама (респективно) у поређењу са 44% и 21% у градским срединама. Становници у градским срединама чешће дају мито полицајцима него становници сеоских насеља (44% наспрам 29%), катастарским службеницима (21% наспрам 7%), наставном особљу (9% наспрам 2%) и службеницима комуналних услуга (9% наспрам 2%).

Не изненађује чињеница да државни службеници који су најчешће у контакту са корисницима примају и највећи број мита. Међутим, у неким секторима државне администрације, као што су правосудни и царински органи, учесталост контаката са грађанима је мања, али је корупција и даље актуелан проблем. Из тог разлога, корисно је анализирати не само то која врста службеника је најзаступљенија када се говори о примању мита већ и вероватноћу примања мита (по типу државног службеника) у ситуацијама када се службеницима неко обрати – независно од учесталости контаката. Да би се то утврдило, број грађана који су платили мито одређеној врсти државних службеника пореди се са бројем грађана који су били у контакту са том врстом службеника у току 12 месеци пре спровођења Анкете. Слика 12 показује стопе распрострањености корупције, које су израчунате као проценат људи који су платили мито одређеној врсти државних службеника у односу на оне који су имали контакте са истом врстом државних службеника.

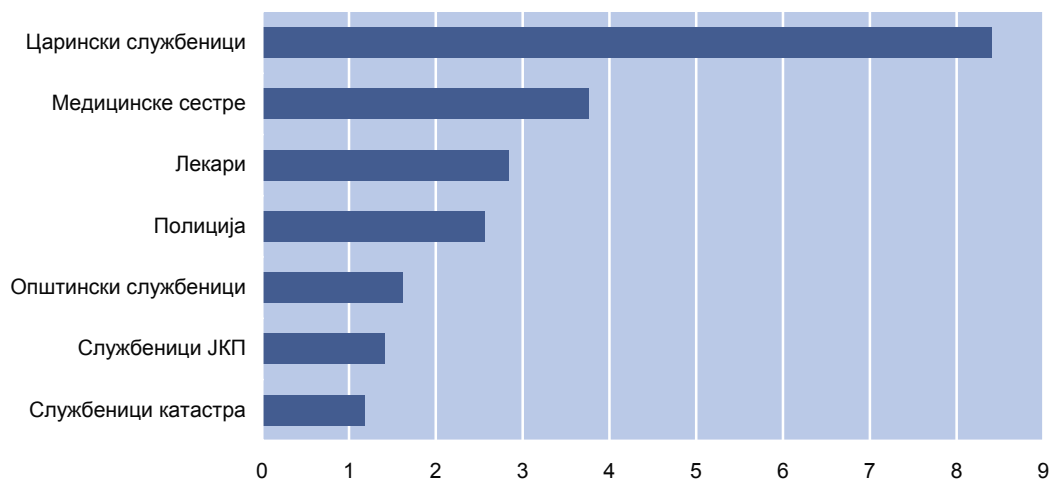
Слика 12: Распрострањеност корупције код одређених врста државних службеника који су примили мито, Србија (2010)

Напомена: Распрострањеност корупције израчунава се као број ђунOLEЊИХ ГРАЂАНА (од 18 до 64 година старости) који су државном службенику дали новац, поклон или учинили прешивуслугу најмање једном у току 12 месеци који су прешиходили Анкети, и као проценат ђунOLEЊИХ ГРАЂАНА који су најмање једном били у контакту са државним службеником у истом периоду. На графikonу, распрострањеност корупције израчунава се посебно за сваку врсту државних службеника.

Овај индикатор показује да су највише просечне стопе распрострањености корупције забележене код полицајаца (9%), лекара (7%) и катастарских службеника (6%). Такође, примећује се релативно висока вредност код царинских службеника (4%), што указује да и они траже мито са одређеном учесталошћу од грађана са којима су у контакту. Вредности приказане на слици 12 такође су од посебног значаја за идентификовање заданима код којих је ризик од подмићивања већи.

Слика 13: Просечан број мита који је плаћен одређеним државним службеницима, Србија (2010)

Напомена: Просечан број мита односи се на просечан број мита који су дали даваоци мита, тј. они који су плаћили најмање једно мито у току 12 месеци пре спровођења Анкете.

Други важан индикатор о обиму подмићивања међу државним службеницима јесте учесталост плаћања. Слика 13 показује просечан број мита који су грађани дали одређеним државним службеницима, међу којима катастарски службеници, на пример, примају једно мито од сваког лица, а царински службеници примају осам мита од сваке особе која даје мито.

Треба напоменути, међутим, да грађани Србије не пристају увек на то да плате мито како би убрзали процедуру или имали користи од одређеног поступка. Као што је већ описано у првом поглављу, на сваког трећег грађанина који плаћа мито један одбије да то учини. На основу слике 14, лекари и полицајци представљају две врсте државних службеника чији се захтеви често не прихватају: од свих грађана који су одбили да плате мито, 31% је одбило да да лекарима, 29% полицајцима, а 10% судијама/јавним тужиоцима.

Слика 14: Процентуална расподела пунолетног становништва које је одбило да плати мито у току 12 месеци пре спровођења Анкете, према врсти државног службеника који је тражио мито, Србија, (2010)

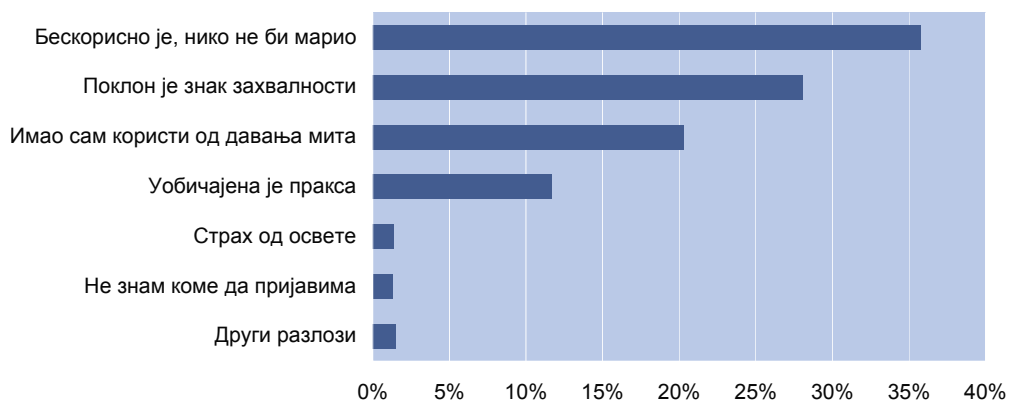

4. ПРИЈАВЉИВАЊЕ МИТА

Уопште говорећи, учесталост пријављивања кривичних дела органима власти директно је сразмерна заједничком утицају три фактора: уоченој тежини доживљеног кривичног дела; вери у одлучност власти да идентификује преступнике и директној користи коју жртва може добити пријављивањем кривичног дела (на пример, случајеви из осигурања).

Резултати ове анкете показују да мање од 1% лица која плаћају мито пријављује свој случај органима власти, а то указује на то да ниједан од горе наведених фактора тренутно не учествује у образовању образаца за пријављивање мита.

Слика 15: Процентуална расподела лица која плаћају мито а нису пријавила свој случај органима власти према најзначајнијем разлогу за непријављивање, Србија (2010)

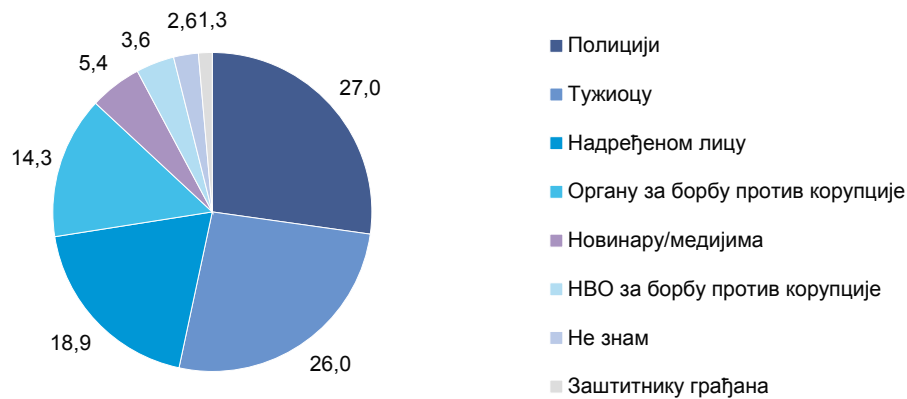
Напомена: Подаци се односе на њлаишоце мийа који нису пријавили органима власти свој последњи случај мийа њлаћеној у њоку 12 месеци пре сировођења Анкете.

Велики број лица која дају мито доживљава тај чин као знак захвалности (28%) или једноставно као уобичајену праксу (12%); друга петина сматра да има директну корист ако га да, тако да не би имало смисла пријављивати га. Већина даваоца мита (36%) ми-

сли да пријављивање не би уродило плодом јер нико ништа не би предузео. Поред тога, подаци показују да фактори као што су страх од примене противмера или недовољна обавештеност органа власти који су задужени за обраду жалби грађана нису довољни да би се објаснила ниска стопа пријављивања (слика 15).

Мада се случај корупције у принципу не пријављује органима власти, лица која су платила мито поделила су своје искуство с другим људима које познају. Око 60% грађана која су учествовала у давању мита разговарају о томе само са ближним пријатељима или породицом. Само мали број њих разговара о давању мита са другима. Већина даваоца мита (37%) први пут је признала током ове анкете да је платила мито, што значи да никада раније нису имали прилику да о томе говоре са неким, чак ни са пријатељима или родбином. Када је реч о миту, у многим случајевима и даље постоји добро утврђени кодекс ћутања.

Слика 16: Процентуална расподела пунолетног становништва према институцијама наведених за будућа пријављивања случајева подмићивања, Србија (2010)

Као што је већ речено, веома мали број грађана се обраћа органима власти да би пријавило свој случај. Слика 16 показује учесталост одговора на питање ком органу/државном службенику би се обратили у будућности ако би хтели да пријаве мито. Више од четвртине њих (27%) обратило би се полицији, а друга четвртина шефу државног службеника који је примио/тражио мито (26%), док би 19% пријавило случај органу за борбу против корупције. Знатно мањи број грађана би се обратио медијима, омбудсману, јавном тужиоцу или невладиној организацији за борбу против корупције, а 14% не би знало коме да поднесе пријаву.

5. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ КОРУПЦИЈЕ

Поред питања о давању мита за пружање услуга државне администрације, грађанима Србије постављено је и питање о неким понашањима и праксама које се односе на запошљавање у државном сектору и куповину гласова пре избора.

Запошљавање у државном сектору

Поред тога што имају улогу у пружању мноштва битних услуга становништву, државни сектор је и највећи послодавац у свим земљама. Иако у последњих неколико година знатно опада, удео запослених у државном сектору у Србији креће се око 20% од укупне радне снаге, а према најновијим проценама међународне организације рада (*International Labour Organization*)³. С обзиром на величину и значај државне администрације, сектори/агенције запошљавају нове раднике у редовној динамици. Процес запошљавања је обично регулисан тако како би се обезбедила транспарентност, а новозапослени се бирају на основу критеријума као што су компетентност и искуство. Али, резултати ове анкете показују да се и неки други фактори појављују, као што су непотизам, пријатељство, мито и слично.

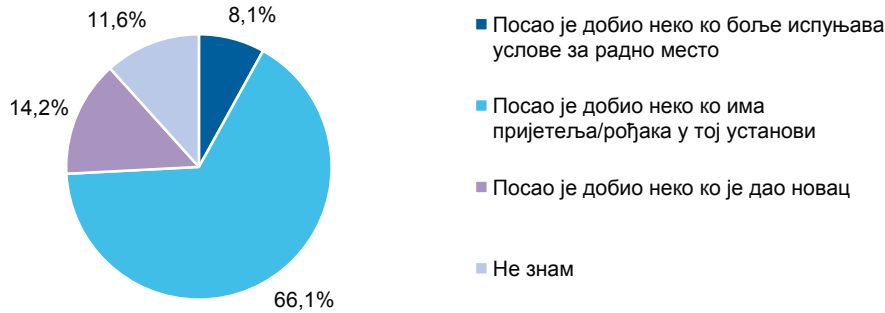
У свим земљама, запослити се у државном сектору обично се сматра примамљивим, не само због природе самог посла већ и због предности које су типичне за државну администрацију, као што су сигурност радног места, друштвени статус и повољна плата. У том смислу, Србија није изузетак и, на основу резултата ове анкете, око 16% грађана или чланова њихових домаћинстава пријавило се за радно место у државном сектору током три године које су претходиле Анкети, од којих је 23% и добило посао. Међу примљеним лицима, 6% је признало да је дало новац, поклон или учинило противуслугу у циљу добијања посла.

Подаци показују да је мишљење одбијених кандидата да поступци запошљавања у државном сектору у Србији нису у потпуности транспарентни: као што се може видети на слици 17, две трећине лица која нису добила посао мисли да је неко други запослен због дугогодишњих пријатељских веза или непотизма, док додатних 14% верује да је

³ Према најновијим проценама ИЛОа, удео радне снаге у јавном сектору у Србији износи 20% (2008).

неко други добио радно место на основу датог мита. Само 8% сматра да је неко други боље испуњавао услове (слика 17).

Слика 17: Процент расподеле пунолетног становништва које се пријавило за радно место у државној администрацији у току три године које су претходиле Анкети и који нису добили посао, према разлогу одбијања, Србија (2010)

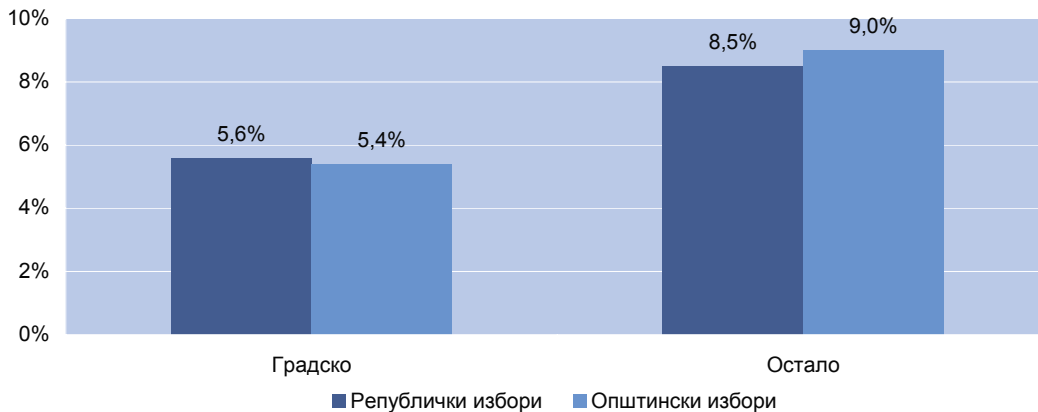

Напомена: Подаци се односе на пунолетно становништво (од 18 до 64 година) које се пријавило за радно место у јавној администрацији и који нису добили посао.

Куповина гласова на последњим изборима

Кључни развој у свим демократијама испољава се кроз модалитете, правила и прописе изборног поступка, укључујући и регулисање изборне кампање, финансирање странака и приступ медијима. Пошто је реч о изузетно значајним и осетљивим темама, земље спроводе строге законе како би обезбедиле праведне и транспарентне изборе.

Слика 18: Процент пунолетног становништва од кога је тражено да гласа за одређеног кандидата на последњим републичким и локалним изборима у замену за новац, добра или противуслугу, према градским/сеоским срединама, Србија (2010)

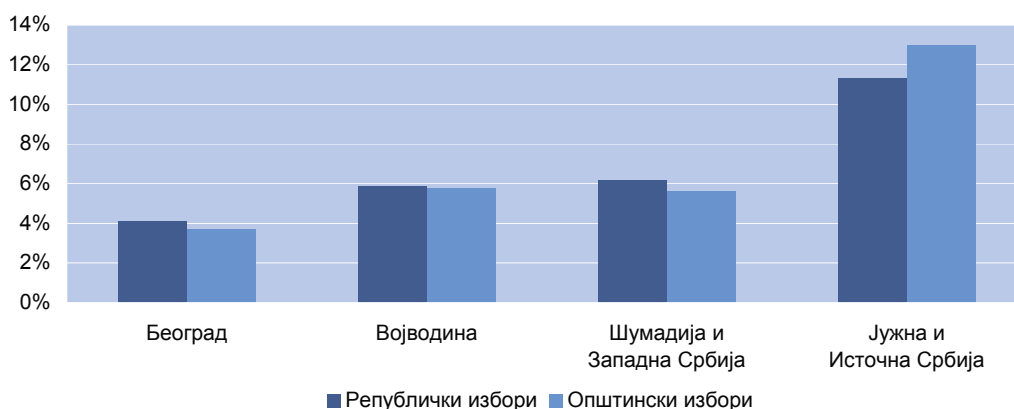

У том погледу, Конвенција Уједињених нација за борбу против корупције позива земље да идентификују критеријуме за кандидовање за државне положаје и да подстакну транспарентност финансирања кандидатура и, тамо где је могуће, политичких странака. У том оквиру, овом анкетом је истражен један посебан аспект који је у вези са изборним поступком који се односи на постављено питање грађанима да ли су били изложени куповини гласова. Резултати показују да је на последњим републичким изборима, који су одржани у Србији, од 7% грађана тражено да гласају за одређеног кандидата

или политичку партију у замену за конкретну понуду, као што су новац, добра или противуслуга. Исти проценат пунолетног становништва изјавио је да је добио неку врсту понуде на локалним изборима (слика 18).

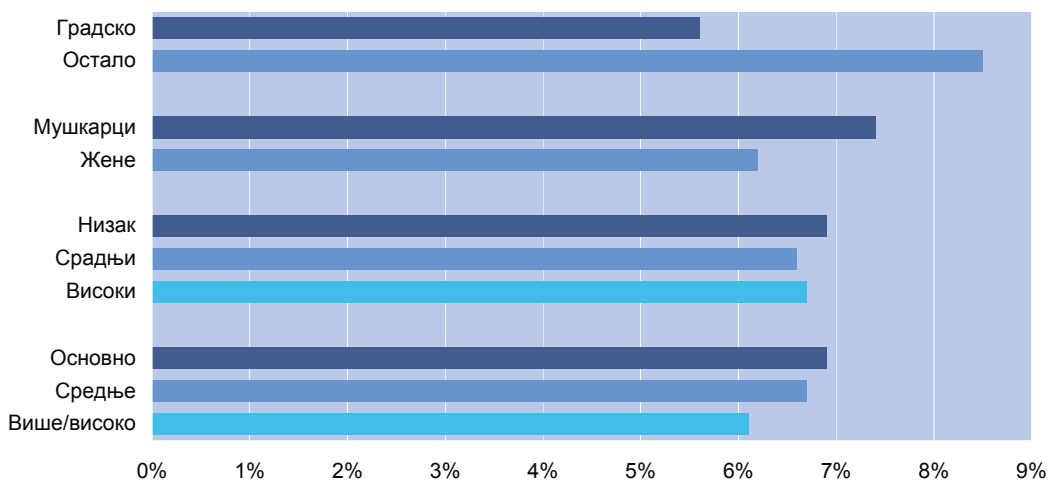
Већина захтева за гласовима који су упућени појединцима на последњим републичким и локалним изборима, пријављена је у Јужној и Источној Србији (11% и 13%). У другим деловима земље проценат испитаника којима је неко пришао са овим захтевом био је нижи и на републичким и на локалним изборима (слика 19).

Слика 19: Процент пунолетног становништва од којег је тражено да гласа за одређеног кандидата на последњим републичким и локалним изборима у замену за новац, добра или противуслугу, по регионима, Србија (2010)

Највећи број понуда забележен је у сеоским срединама, при чему су чешће биле упућене мушкарцима него женама, као и појединцима са нижим степеном образовања и нижим приходима (слика 20).

Слика 20: Процент пунолетних грађана од којих је тражено да гласају за одређеног кандидата на последњим републичким изборима у замену за новац, добра или противуслугу, према одређеним варијаблама (градске/сеоске средине, пол, приход и степен образовања), Србија (2010)

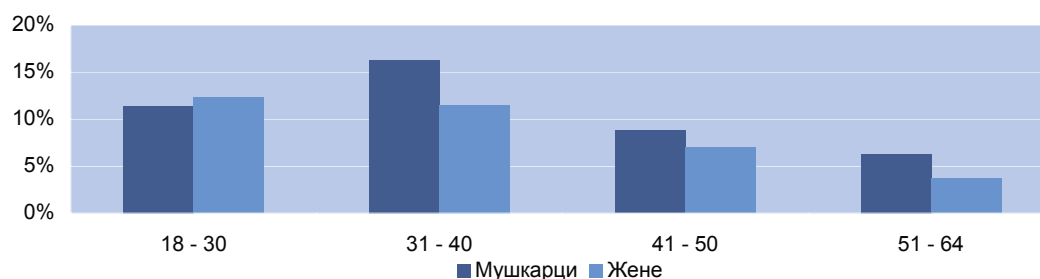

6. ПОДЛОЖНОСТ КОРУПЦИЈИ

По дефиницији, две стране учествују у делу корупције, при чему једна даје/пружа а друга прима новац, поклон или противуслугу, иако, као што је описано у претходним поглављима, понекад нека трећа страна може играти улогу посредника. Идентитет жртве није толико јасан: понекад је то лице које плаћа мито, нарочито када нема другог избора него да плати да би му се пружила услуга, али у другим случајевима до договора између две стране, имплицитног или експлицитног, долази се на штету трећег лица, било да је реч о одређеној индивидуи, групи или широј заједници. Да би се политике за борбу против корупције лакше припремале и да би се проценио утицај корупције, неопходно је расветлити како-тако ове магловите границе.

Уопште, демографске и друштвено-економске одлике становништва које даје мито у Србији умногоме се поклапају са одликама становништва у целини, иако се могу уочити неке различите карактеристике. На пример, распрострањеност корупције већа је код мушкараца (10%) него код жена (8,5%). Тридесетогодишњи мушкарци су најизложенији корупцији, а вероватноћа да ће им неко тражити мито смањује се с годинама старости (слика 21).

Слика 21: Распрострањеност корупције у Србији, према старосним групама и полу (2010)

Напомена: Распрострањеност корупције израчунава се као број људских грађана (од 18 до 64 година старости) који су државном службенику дали новац, поклон или учинили противуслугу најмање једном у току 12 месеци који су прешли Анкејти, и као проценат људских грађана који су најмање једном били у контакту са државним службеником у истом периоду.

Међутим, треба напоменути да постоје разлике у подложности корупцији између мушкараца и жена у Србији, када се посматра врста службеника која прима мито. На пример, стопа распрострањености корупције у односу на полицајце износи 12,2% код мушкараца, а код жена 5,3%. Када је реч о лекарима, бележи се 7,3% код жена и 5,9% код мушкараца.

Стопа распрострањености корупције код полицајаца већа је у градским срединама него у сеоским (10,6% наспрам 7,1%), док је код лекара обрнуто (5,5% наспрам 8,5%). Када се анализира давање мита одређеним врстама службеника према старосним групама даваоца мита, вероватноћа подмићивања полицајца је виша код анкетираних млађе старосне групе (од 18 до 30), с тиме да се с годинама смањује. Стопа распрострањености корупције код полицајаца такође расте упоредо са висином прихода домаћинства, али када се посматрају карактеристике као што су степен образовања или статус запослености, не примећује се јасан образац.

Када је реч о разлозима због којих грађани Србије дају мито, жене у поређењу са мушкарцима то чине чешће из личних/породичних разлога (95% наспрам 79%), док мушкарци то чине углавном због посла (15% наспрам 3%). Међутим, уопште, подмићивање у администрацији изгледа да утиче на различите друштвене слојеве, при чему није утврђен јасан образац. Ово је прагматична пракса која се користи када је потребно решити неки проблем или рашчистити бирократско загушење, а лица са више новца могу себи допустити да дају веће мито у ту сврху. Чини се да ниједна друштвена група није поштеђена оваквог чињења.

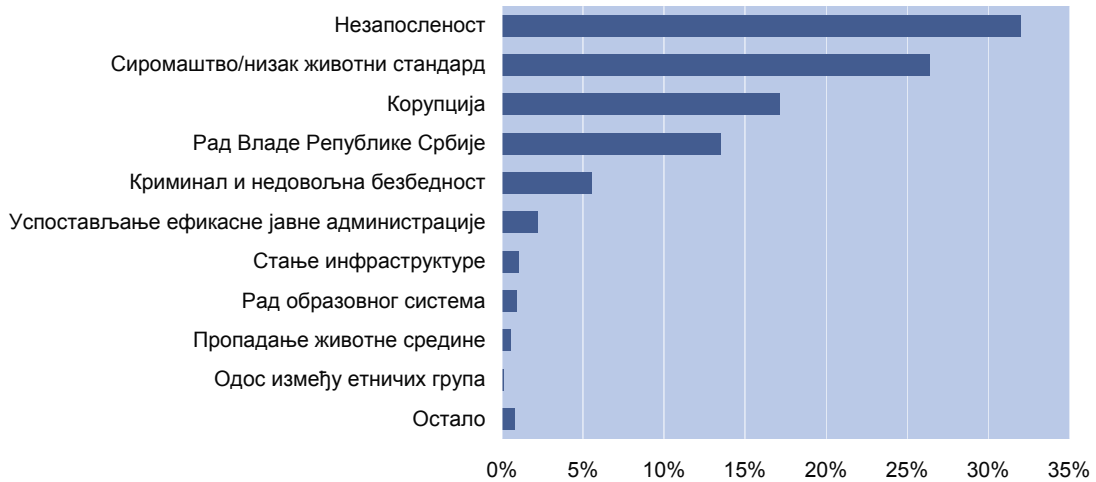
7. ПЕРЦЕПЦИЈА И МИШЉЕЊЕ О КОРУПЦИЈИ

Перцепција о некој појави може се посматрати као резултат процеса у оквиру којег да-то лице обрађује и процењује информацију добијену на основу директног или инди-ректног искуства. Према томе, мишљење грађана о корупцији јесте коначни исход сло-женог процеса, а њима доступне информације јесу први фактор који утиче на њихово мишљење. Медији обично имају главну улогу у обликовању перцепције становништва, на пример, када нагласак стављају на одређене случајеве корупције, а занемарују друге. Тако, исту информацију различити људи могу протумачити на разне начине, у зависно-сти од њихове културе, њихових вредности, њиховог друштвено-економског статуса, занимања и других варијабли.

Перцепцијом о корупцији не мери се корупција сама по себи, већ њен психолошки ути-цај на становништво. Ова анкета је фокусирана на стварна искуства са ситном корупци-јом која указују на то како грађани доживљавају ову појаву, како би се проценила веро-ватноћа појаве праксе корупције: што је већа перцепција о корупцији то је већа веро-ватноћа да ће неке праксе опстати и развијати се даље. Претпоставља се да је давање мита неопходно да би се обавио неки посао. Још је вероватније да ће неко или тражити или понудити мито. Коруптивне праксе потхрањују перцепцију о корупцији, и обратно.

Као што је већ речено, резултати ове анкете показују да грађани Србије верују да је ко-рупција један од највећих проблема с којим се њихова земља данас суочава: заузима треће место међу најважнијим проблемима које треба решити на националном нивоу, после незапослености и сиромаштва или ниског животног стандарда (слика 22).

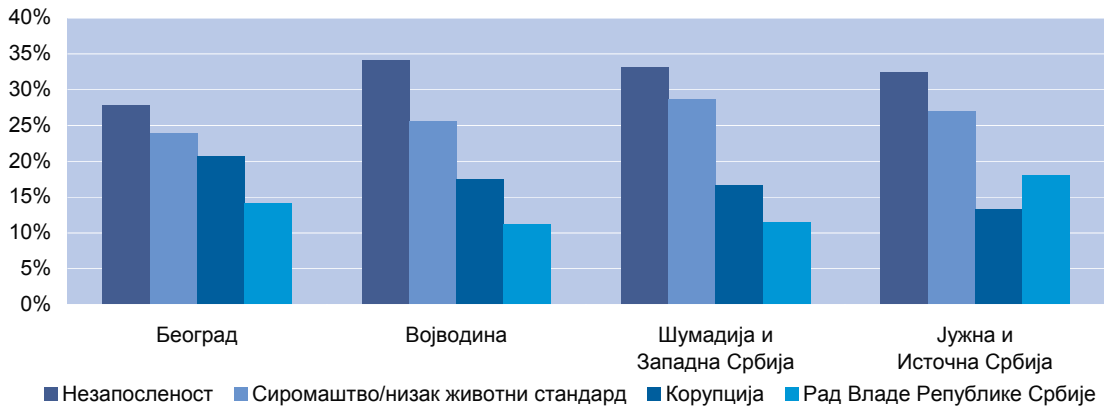
Слика 22: Процентуална расподела пунолетног становништва у погледу одређених питања као најважнијих у Србији (2010)

Јасно је да је незапосленост најважније питање, али корупција се тренутно рангира изнад питања као што су рад владе или чак криминал и безбедност. Услови инфраструктуре, лоше функционисање образовног система, урушавање животне средине и односи између етничких група изгледа да се уопште не сматрају проблемима.

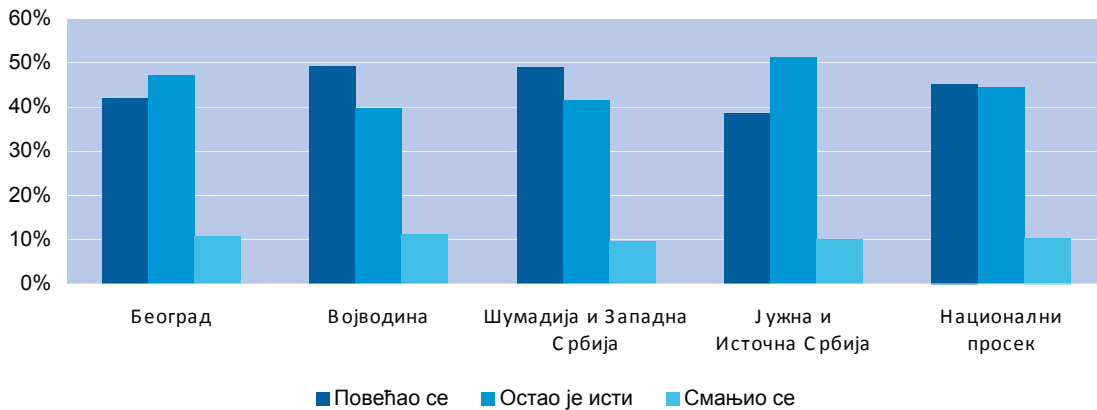
Посматрано регионално, проблем корупције највише је оцењен у Београду (21% изјављује да је она најважнији проблем). У Јужној и Источној Србији корупцији се придаје мањи значај и она је четврти проблем по тежини (13%) (слика 23).

Слика 23: Процент пунолетног становништва у погледу одређених питања као најважнијих у Србији, по регионима, Србија (2010)

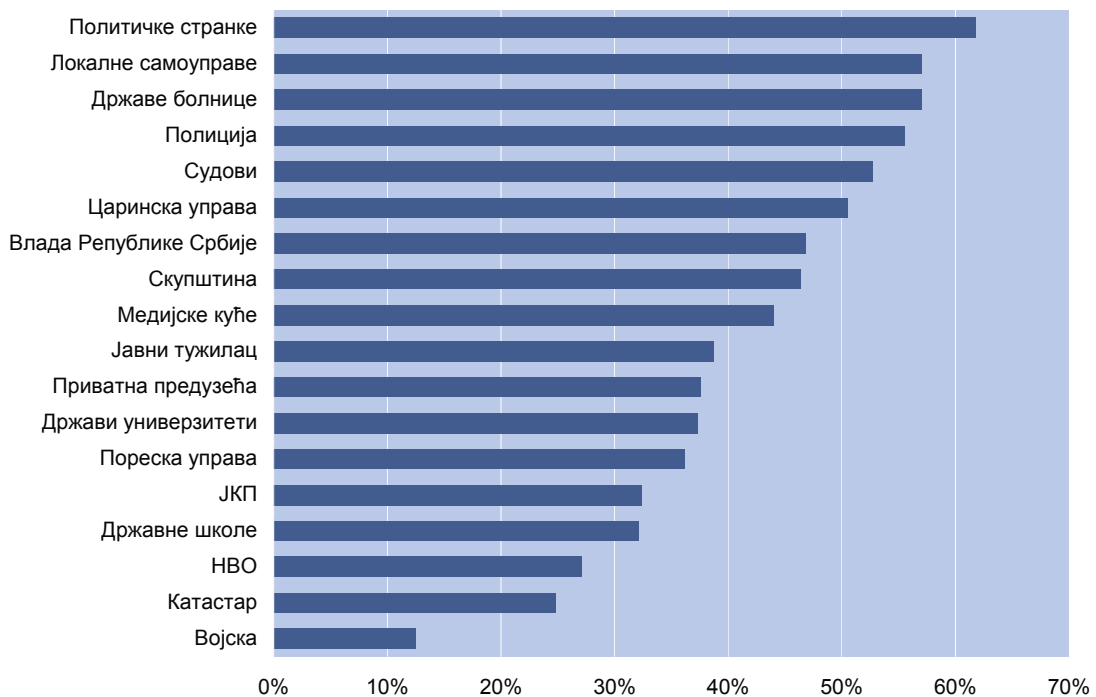
Приликом процене перцепције треба узети у обзир још једну перспективу, а то је да ли се сматра да корупција временом опада или не. Слика 24 показује да 45% грађана Србије верује да корупција расте у њиховој земљи (иако ваља поновити да се перцепција о временским тенденцијама разликује од стварног искуства са корупцијом – као што је то описано у претходним поглављима – и да се такође разликује од мишљења о корупцији у поређењу са другим темама). Међу регионима постоје прилично мале разлике у вези с овом проблематиком: у Јужној и Источној Србији 39%, а у Београду 42% грађана сматра да је корупција порасла у току три године које су претходиле овој анкети – тај удео је нешто мањи него у Војводини, а у Шумадији и Западној Србији износи 49%.

Слика 24: Процентуална расподела пунолетног становништва према уоченим тенденцијама корупције у Србији у току три године пре Анкете, на регионалном нивоу (2010)

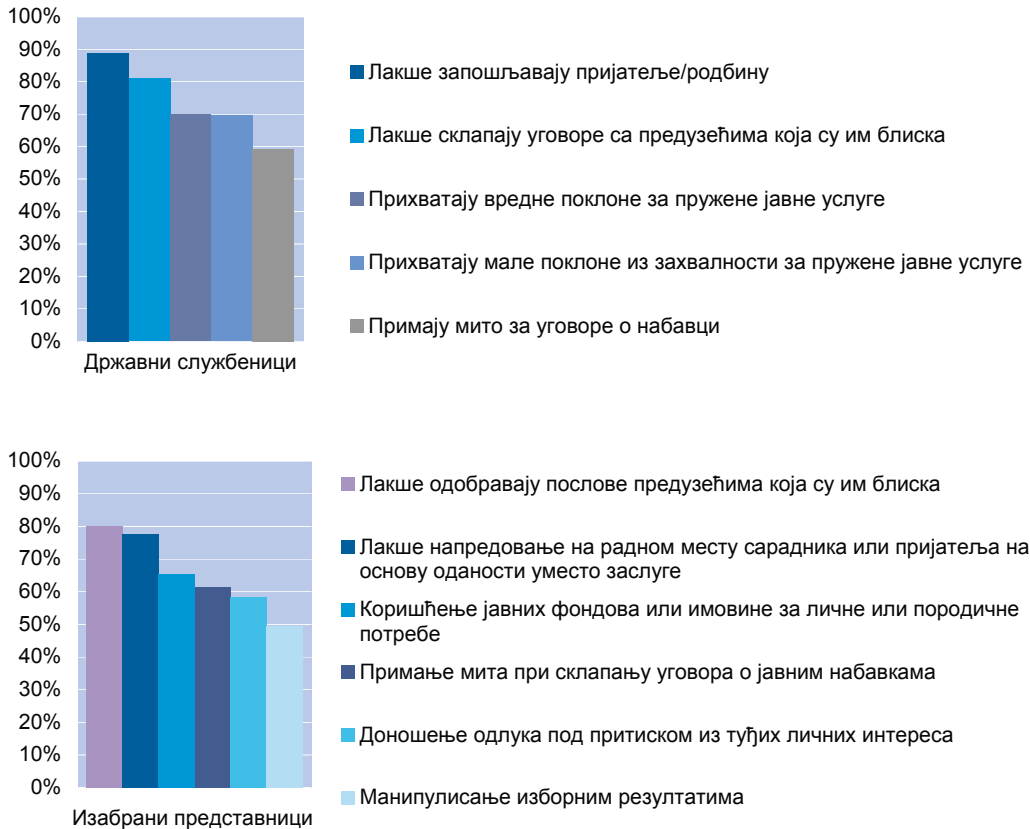
Мишљење грађана о степену корупције у одређеним институцијама и секторима значајно је високо. Слика 25 показује да знатан, иако променљив, проценат становништва верује да се она често или веома често јавља у наведеним институцијама, а војска, невладине организације и катастар сврстани су у организације које су имуније на корупцију. Код катастра, ова перцепција се разликује од вредности добијене у овој анкети, која је заснована на искуству, јер је стопа распрострањености корупције висока код катастарских службеника који примају мито од великог дела оних који признају да су дали мито.

Слика 25: Процент пунолетног становништва које сматра да се корупција јавља често или веома често у наведеним секторима/институцијама у Србији (2010)

Ова процена перцепције о корупцији знатно помаже свим заинтересованим лицима да сазнају нешто о поверењу које грађани имају у институције и о њиховој перцепцији о интегритету разних суштинских државних тела. Поред резултата о секторима за које се сматра да су корумпирани, веома је битно видети које су то праксе за које се мисли да су подложне корупцији и на које се процедуре односе (слика 26).

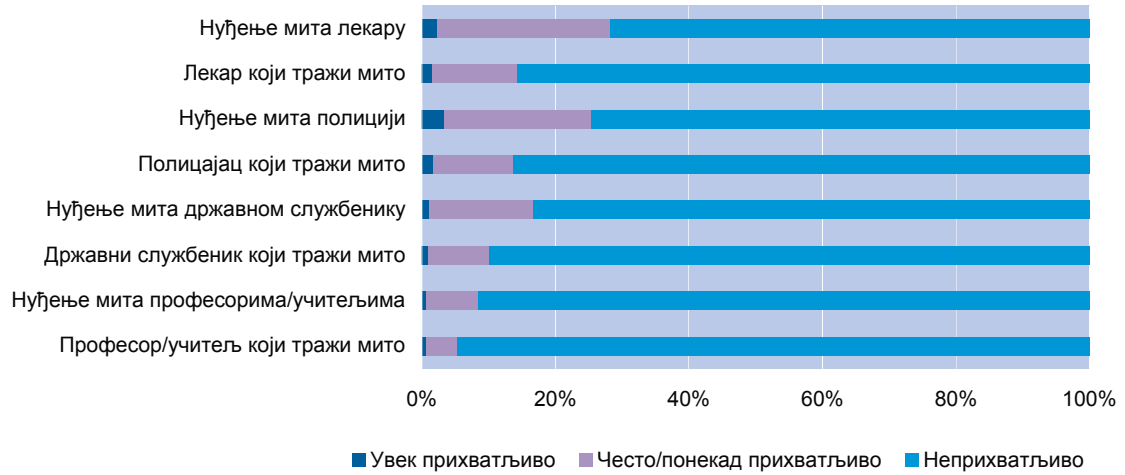
Слика 26: Процент пунолетног становништва које сматра да се злоупотреба дужности често или веома често дешава међу државним службеницима и изабраним представницима у Србији (2010)

Сматра се да се неке злоупотребе положаја, као што су запошљавање пријатеља и рођака, и додељивање уговора приватним компанијама, једнако често дешавају како међу лицима изабраним у изборном процесу, тако и међу државним службеницима. Велики проценат пунолетног становништва сматра да су ове злоупотребе редовне. Скоро 50% грађана мисли да се често или веома често манипулише изборним резултатима. Иако се ови подаци односе на перцепцију о корупцији, изненађује чињеница да значајан проценат становништва верује да су неке праксе веома раширене иако индикатори засновани на искуству показују значајно ниже вредности.

Поред перцепције о раширености неких понашања, такође је битно схватити до које мере становништво мисли да су ове праксе прихватљиве, јер је могуће да учесталост неких пракси наводи људе да таква понашања сматрају прихватљивим. Подаци из слике 27 указују на то да већина грађана не сматра наведена разна дела прихватљивим иако постоје неке нијансе. Испоставља се да су нека понашања прихватљивија од других. Поред тога, обично се више толерише случај када грађанин нуди новац или поклон државном службенику него када се то од њега тражи.

Слика 27: Процентуална расподела пунолетног становништва у Србији према прихватљивости неких пракси међу одређеним државним службеницима (2010)

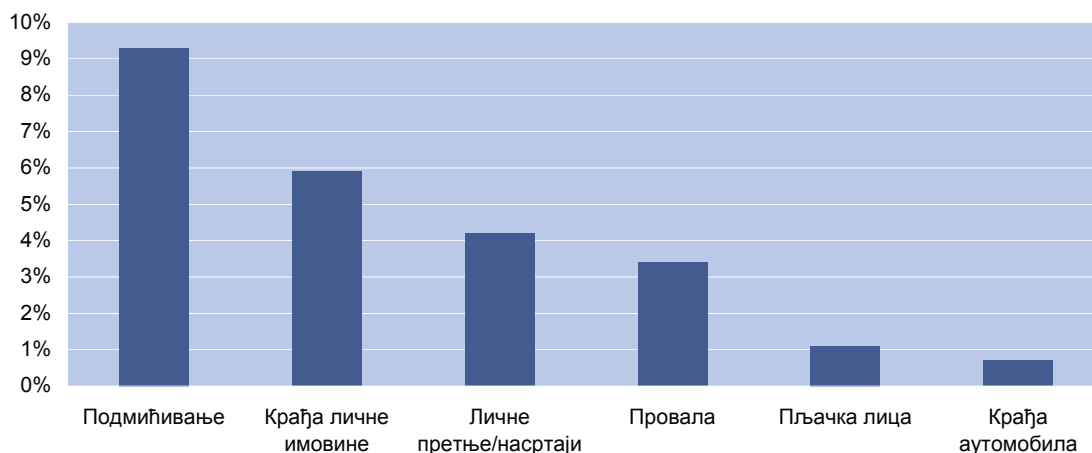
8. РАСПРОСТРАЊЕНОСТ И ОБРАСЦИ ДРУГИХ ОБЛИКА КРИМИНАЛА

Поред корупције, ова анкета се такође бавила и другим облицима криминала којима су испитаници били изложени. Иако су подмићивање, крађа аутомобила, крађа личне имовине, провала или пљачка кривична дела, њихови утицаји се не могу међусобно лако упоредити због великих разлика у нанетој материјалној, психолошкој и друштвено-економској штети. За разлику од корупције која нарушава интегритет и целокупни друштвени систем, остале врсте кривичних дела, као што су насртај, пљачка и крађа, често, поред материјалних, остављају и значајне психолошке последице код жртава.

У многим земљама, трендови и обрасци криминала обично се процењују на основу података о пријављеним кривичним делима које прикупља полиција, јавни тужиоци или судови. Прикупљањем података о жртвама криминала могу се добити драгоцене информације из најмање два разлога: као прво, могу се проценити тзв. „црне бројке“ криминала, које представљају све случајеве кривичних дела које жртве из разних разлога нису пријавиле органима власти; а као друго, добија се читав спектар важних информација о жртвама и различитих начина на које су почињена кривична дела.

На основу слике 28 примећује се да су годишње стопе распрострањености крађе личне имовине (5,9%), насртаја/претње (4,2%), провала (3,4%), пљачки (1,1%) и крађе аутомобила (0,7%) обично ниже од стопе корупције (9,3%). Постоје значајне разлике код једногодишњих стопа других облика криминала између градских и сеоских средина. Годишње стопе распрострањености у градским срединама су много више него у сеоским за све врсте криминала обухваћене овом анкетом.

Слика 28: Годишње стопе распрострањености различитих врста криминала, Србија (2010)

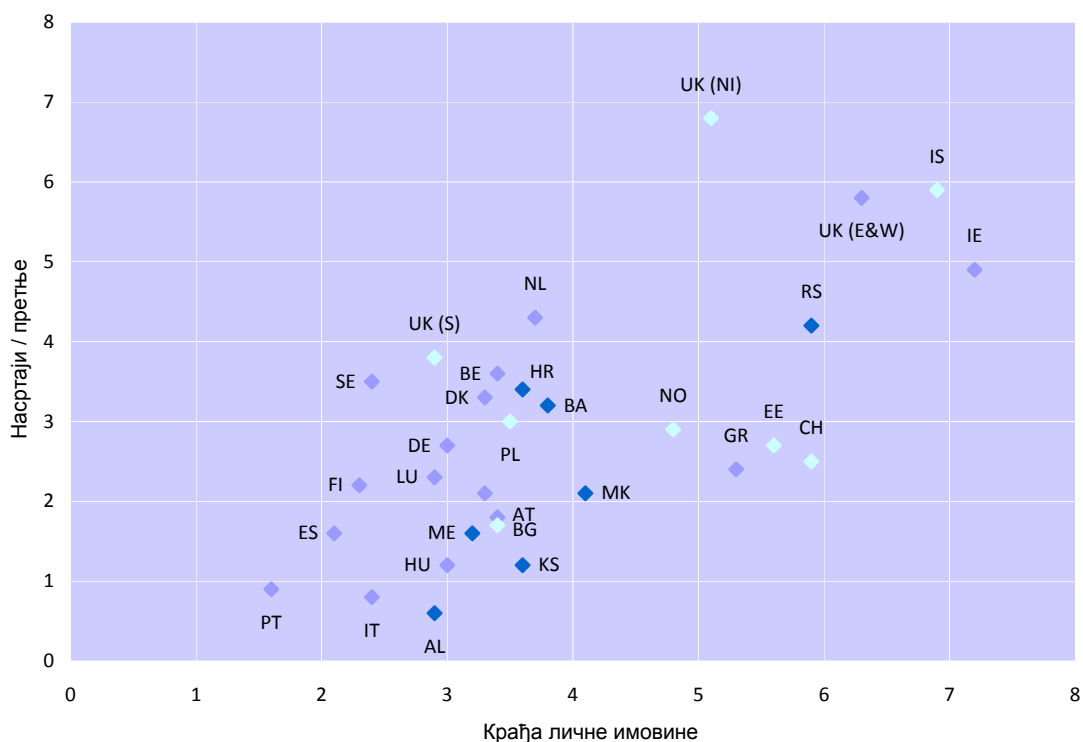
Напомена: Распрострањеност подмићивања израчунава се као број људских грађана (од 18 до 64 година старости) који су најмање једном дали државном службенику новац, поклон или учинили противуслугу у току 12 месеци пре Анкете, и као проценат људских грађана који су најмање једном били у контакту с јавним службеником у истом периоду; годишње стопе распрострањености крађе личне имовине, насртај/претња, пљачка и провала израчунавају се, сваки понаособ, као број људских лица која су била жртве неког од ових кривичних дела, и као проценат укупног становништва (између 18 и 64 година старости); просечна стопа распрострањености крађе аутомобила израчунава се као број домаћинстава који је доживео једну крађу аутомобила, комбија или камиона у току 12 месеци пре ове анкете, и као проценат домаћинстава која поседују аутомобил, комби или камион.

Када се ови подаци посматрају на међународном нивоу, јасно се види да се изложеност другим облицима криминала у Србији не разликује од оне која је забележена у другим европским земљама, што се може видети на слици 29, на којој су стопе распрострањености настаја и крађа у Србији и другим земљама Западног Балкана приказане заједно са најновијим подацима расположивим у многим европским земљама.

Сличан образац се појављује и када се посматра удео становништва који је доживео један случај одређеног кривичног дела у току пет година које су претходиле спровођењу ове анкете⁴: крађа личне имовине остаје најчешће кривично дело које су грађани Србије доживели (14,3%), следе провала (8,2%), насртај/претња (7,3%), пљачка (3,3%) и крађа аутомобила (3,1%). Као ни код једногодишњих стопа распрострањености, ни овде не постоји приметна разлика између грађана из градских и сеоских средина у смислу њиховог искуства са другим облицима криминала, мада је учесталост провала скоро једнака у сеоским и градским срединама (слика 30).

⁴ Овај индикатор (тј. петогодишње стопе распрострањености) даје веће подударке на основу којих се могу извести статистички значајне процене за даљу класификацију података, на пример, по регионима, градским/сеоским насељима, полу итд.

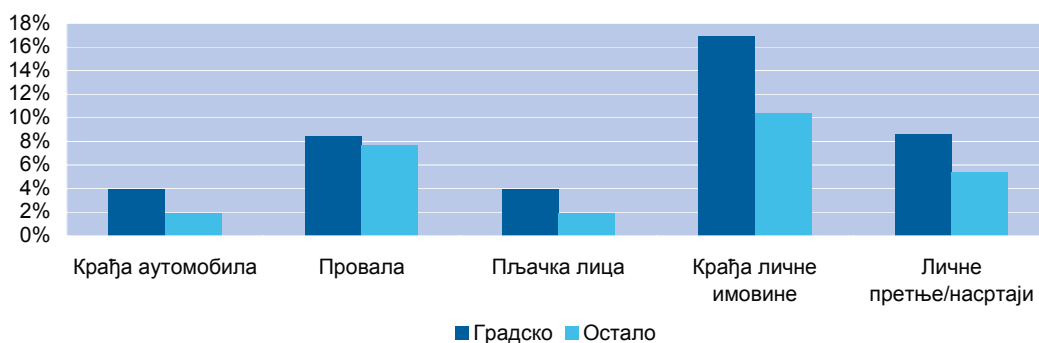
Слика 29: Годишње стопе распрострањености крађе и насртаја/претње у земљама/областима Западног Балкана и другим европским земљама (2010. и најновија година)

Напомена: Подаци за европске земље су преузети из Европске анкете о криминалу и безбедности (EU-ICS) и Анкете о жртвама криминала (ICV). Односе се на годину која је претходила анкети из 2004/2005.

Извор: WODC (2007), Викимизација код кривичних дела из међународне перспективе.

Слика 30: Петогодишње стопе распрострањености код одређених врста кривичних дела у градским/сеоским срединама, Србија (2010)

Напомена: Стопе распрострањености крађе личне имовине, насртаја/претње, пљачке и провале израчунавају се, свака понаособ, као број јунолејних грађана који су доживели свако од ових кривичних дела пре Анкете, и као проценат укупно јунолејног становништва (између 18 и 64 година старости); стопа распрострањености крађе аутомобила израчунава се као број домаћинстава која су имала једну крађу аутомобила, комбија или камиона у току њих године пре ове анкете, и као проценат домаћинстава која поседују аутомобил, комби или камион.

Када се посматрају петогодишње стопе распрострањености разних врста кривичних дела (тј. удео становништва које је било жртва најмање једног случаја кривичног дела од 2005), могуће је додатно проучити учесталост кривичних дела код разних подгрупа становништва (табела 2). Мада се не могу директно упоредити са годишњим стопама распрострањености, из петогодишњих стопа добија се нешто другачији редослед кривичних дела којима су погођени становници Србије.

Табела 2: Петогодишње стопе распрострањености различитих врста кривичних дела, по регионима, Србија (2010)

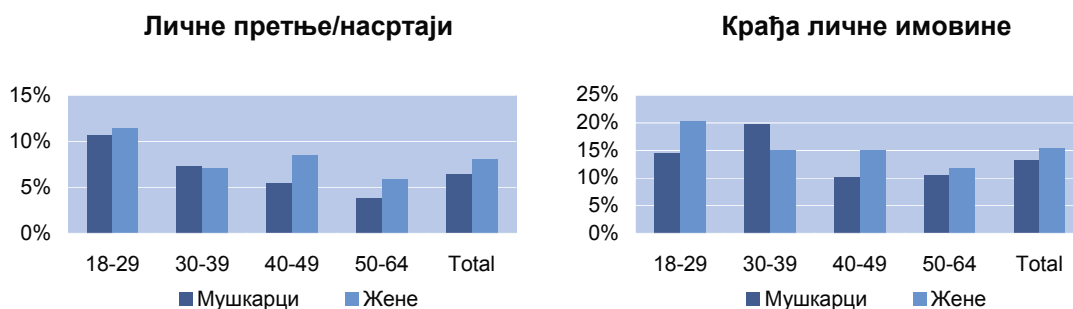
	Региони				Националн и просек
	Београд	Војводина	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	
Крађа личне имовине	15,7	22,9	7,8	10,5	14,3
Провала	8,4	12,3	5,3	6,4	8,2
Насртај/претња (лична)	9,0	9,2	5,8	4,9	7,3
Пљачка (лична)	4,9	4,1	1,9	2,5	3,3
Крађа аутомобила	7,3	2,7	2,7	0,4	3,1

Напомена: Стопе распрострањености и крађе личне имовине, насртаја/претње, пљачке и провале израчунавају се, свака понаособ, као број ђунолејних грађана који су доживели свако од ових кривичних дела пре Анкете, и као проценат укупног ђунолејног становништва (између 18 и 64 година старосни); стопа распрострањености крађе аутомобила израчунава се као број домаћинстава која су имала једну крађу аутомобила, комбија или камиона у току пет година пре ове анкете, и као проценат домаћинстава која поседују аутомобил, комби или камион.

Када се посматра регионална расподела у Србији, примећују се одређене разлике. На пример, испоставља се да је степен изложености другим облицима криминала код становника Војводине већи, осим код крађе аутомобила. Крађа личне имовине и провала најраспрострањенији су у Војводини, док је ова појава ређа у Шумадији и Западној Србији. Пљачке се најчешће дешавају у Београду, а ређе у Шумадији и Западној Србији. Занимљиво је напоменути да је крађа аутомобила у Београду много више присутна него у другим регионима Србије, тако да 7,3% домаћинстава која су поседовала аутомобил у току пет година пре ове анкете било је жртва крађе аутомобила (табела 2), док је овај проценат незнатан (0,4%) у Јужној и Источној Србији.

У односу на мушкарце, жене су чешће жртве крађе личне имовине и насртаја/претње, а у истој мери су изложене и пљачкама. Постоје такође прилично различити обрасци између различитих старосних група у Србији (слика 31): грађанима из млађе старосне групе обично прети већи ризик од пљачке и крађе, као и од насртаја/претњи, него старијим лицима. Ризик да особе од 18 до 29 година буду жртве насртаја/претње двоструко је већи од ризика који прети особама од 50 до 64 година. Жене су изложене већем ризику од крађе и насртаја/претње него мушкарци у свим старосним групама. Изузетак је старосна група између 30 и 39 година, када је реч о ризику од крађе личне имовине. Када су у питању жене између 40 и 49 година, стопа распрострањености насртаја/претњи и крађе личне имовине знатно је виша него код мушкараца. Стопа претњи/насртаја и крађе личне имовине највиша је код жена из старосне групе између 18 и 29 година (11,4% и 20,3%), тј. најрањивије старосне групе жена.

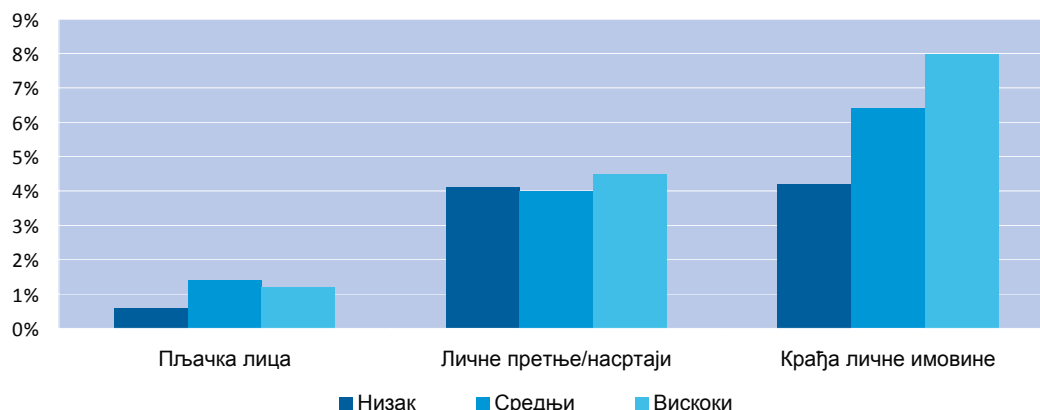
Слика 31: Петогодишње стопе распрострањености насртаја/претње и крађе личне имовине, по старосним групама и полу, Србија (2010)

Напомена: Стопе распрострањености и крађе личне имовине и насртаја/претње израчунавају се као број ђунолејних грађана који су били жртве свакој од ових кривичних дела у току ђеј година које су претходиле Анкеји, и као проценај укујној ђунолејној сјановнишјва (између 18 и 64 година сјаросји).

Посматрајући остале карактеристике жртава кривичних дела, уочава се да грађанима са вишим приходима прети већи ризик од крађе, али ова карактеристика о економском статусу није директно у вези с вероватноћом да ће постати жртве пљачке и насртаја (слика 32).

Слика 32: Петогодишње стопе распрострањености одређених кривичних дела, по групама прихода, Србија (2010)

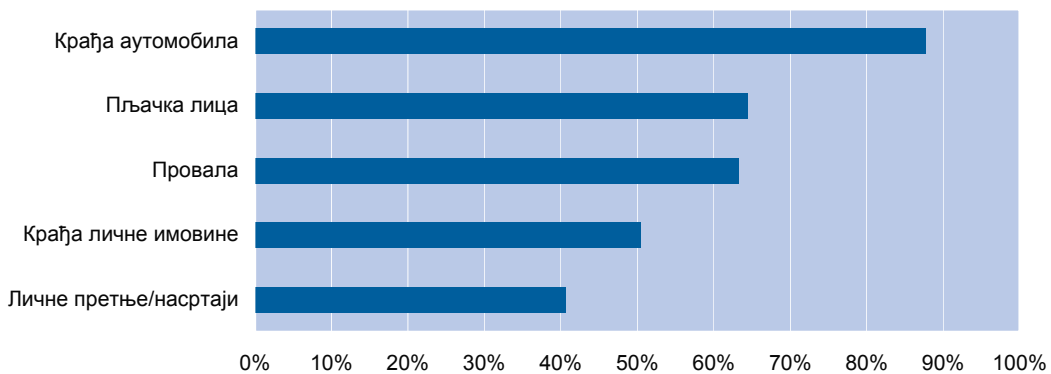
Напомена: Стопе распрострањености пљачке, крађе личне имовине и насртаја/претње израчунавају се као број ђунолејних грађана који су били жртве свакој од ових кривичних дела у току ђеј година пре сјровођења Анкеји, и као проценај укујној ђунолејној сјановнишјва (од 18 до 64 година).

Степен насиља је важна карактеристика кривичних дела и њиховог утицаја на жртве, а употреба оружја представља директан утицај на овај степен. Стопе распрострањености насилних кривичних дела, као што су насртаји и пљачке, умерене су у Србији, и у већини случајева почињена су без оружја (62% за пљачку и 82% за насртај). Једино се у веома малом броју случајева користи претња оружјем, као што су ножеви (16% за пљачку и 5% за насртај) или пиштољи (око 9% за пљачку и 5% за насртаје).

Пријављивање кривичних дела

Разни фактори, укључујући степен насиља, утичу на спремност жртава да пријаве кривично дело полицији (слика 33). Крађа аутомобила се скоро увек пријављује полицији због осигурања и брисања из регистра возила. Поред тога, што је већа штета и преживљена траума то се дела чешће пријављују. Пљачка се пријављује полицији у просеку у 64% случајева, нарочито када је нанета велика штета или када је коришћено оружје (пиштољ, нож или неки други предмет). Провале се пријављују у 63% случајева, при чему је стопа пријављивања нешто виша када је нешто заиста украдено. Око 50% свих инцидената крађе личне имовине пријављено је полицији. Насртај/претња се пријављује у отприлике 40% случајева – тенденција пријављивања расте када се користи оружје (пиштољ, нож или неки други предмет). Занимљиво је да мушкарци који су били жртве крађе личне имовине и пљачке лица знатно чешће пријављују инцидент полицији него жене (њихова стопа пријављивања је за 22 [пљачка лица] и 6 [крађа личне имовине] процентних поена виша него код жена), док жене више пријављују полицији насртаје/претње (45%) него мушкарци (36%).

Слика 33: Процент жртава одређених врста кривичних дела које су пријавиле своје искуство органима власти, према врсти кривичног дела, Србија (2010)

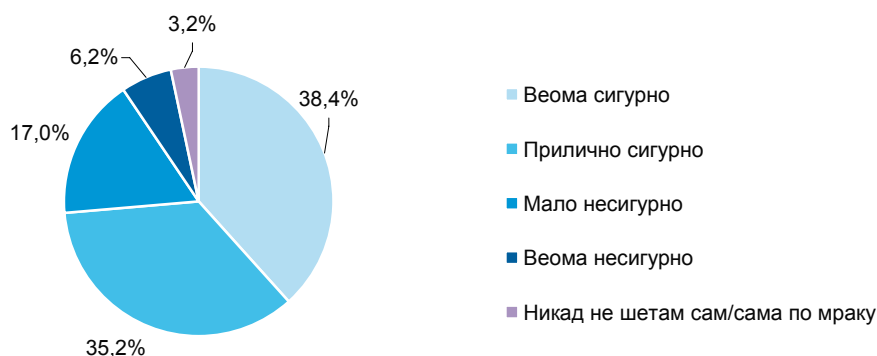

Напомена: Стопе пријављивања се односе на најновији случај који је пријављен полицији у току пет година пре Анкете.

Перцепција о безбедности од криминала

Поред искуства са различитим облицима криминала, ова анкета такође даје увид у страх грађана од криминала. Једногодишње и петогодишње стопе распрострањености указују на то да је у Србији ризик да неко постане жртва кривичног дела – као што су пљачка, крађа или насртај на личност – висок, и да би случајеви насртаја и пљачке могли да утичу на осећај безбедности или страха на јавним местима. Укупно око 74% грађана осећа се безбедним док се сами крећу ноћу. С друге стране, 23% не осећа се безбедним у истој ситуацији, а 3% никада не иду сами ноћу (слика 34). У Београду 27% и Војводини 25%, тј. више од четвртине грађана, не осећа се безбедним док се креће сама ноћу по свом месту/насељу или селу. Као што се претпоставља, мушкарци се мање плаше од жена (87% мушкараца и 61% жена осећа се безбедним). Занимљиво је да се група најмлађих у овој анкети (од 18 до 24 година и од 25 до 29 година старости) осећа најмање сигурно у поређењу са старијим старосним групама, што може имати везе са повећаним ризиком да буду жртве у односу на друге старосне групе.

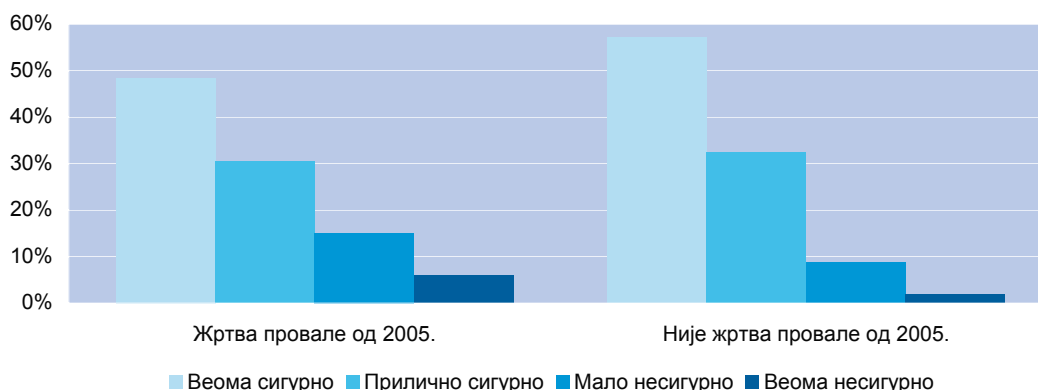
Слика 34: Процентуална расподела пунолетног становништва према осећају безбедности, Србија (2010)

Укупно 89% грађана Србије, без обзира на године старости, осећа се безбедним код куће када падне мрак. Ова појава је нешто израженија код мушког становништва и средовечних људи. У Војводини, 14% становника не осећа се безбедним, 12% у Шумадији и Западној Србији, 11% у Београду и 9% у Јужној и Источној Србији. Занимљиво је напоменути да се ова субјективна перцепција о безбедности не подудара са променама петогодишњих стопа распрострањености провала у истим регионима, при чему Војводина има највишу регионалну стопу распрострањености провала, а Шумадија и Западна Србија имају најнижу.

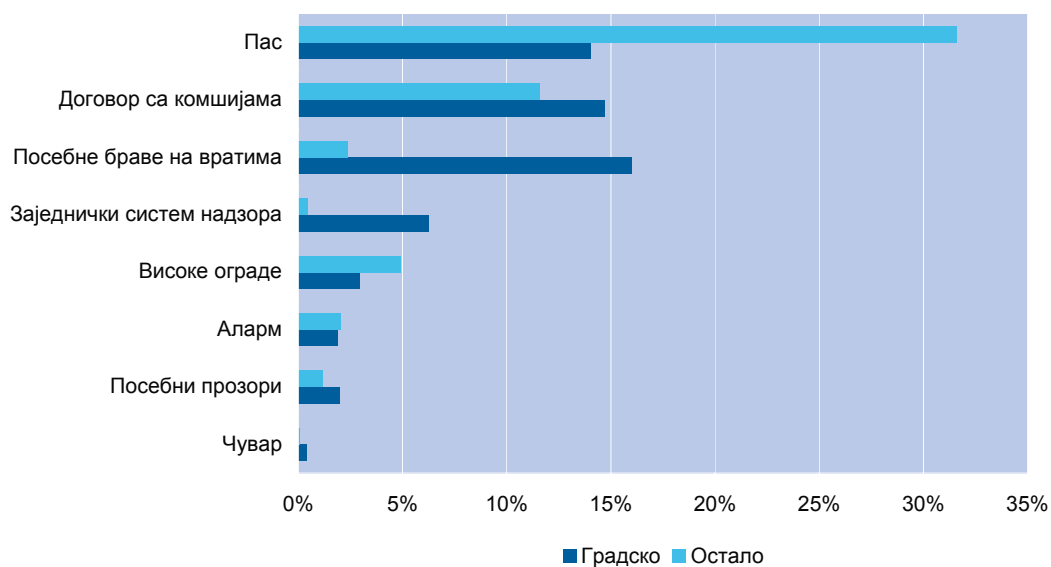
Из очигледних разлога, испитаници који су били жртве провале у току пет година које су претходиле спровођењу ове анкете знатно више брину о својој безбедности него они који нису имало такво искуство (слика 35).

Слика 35: Процентуална расподела пунолетног становништва према осећају безбедности, како за особе које су биле жртве провале тако и за особе које нису биле, Србија (2010)

Упркос чињеници да је – у зависности од региона – између 5% и 12% домаћинстава било жртва провале најмање једном у току пет година пре спровођења ове анкете, више од половине грађана (56,6%) није имало никакав систем кућне заштите, док се постојећи системи кућне заштите могу сматрати прилично површним (једноставним). У ствари, домаћинства у Србији најчешће имају пса (21%), 13,5% се ослања на комшијске договоре и 10,6% је уградило специјална сигурносна врата (слика 36). Само мали број грађана користи ефикасније системе, као што су специјални прозори или аларми, а приватна домаћинства готово никад не користе услуге чувара.

Слика 36: Врсте кућне заштите које се користе у сеоским и градским срединама, Србија (2010)

9. ЗАКЉУЧАК

Различiti људи схватају корупцију на различите начине, али за многе то је врста појавае чије се опасно присуство може осетити, иако је њена структура је неопипљива и не може да се одреди. Ипак овај извештај омогућава, захваљујући анализи директног искуства с подмићивањем, која је урађена уз помоћ одговарајућих анкета, да се дефинише делимичан профил овог посебног феномена.

Сврха ове анкете и анализе добијених резултата, као и овог извештаја, није да се различити региони земље, или било који сектор, или министарство оцени или рангира на основу степена корупције, како у економском тако и у друштвеном смислу. Међутим, презентовани резултати могу се употребити у циљу бољег схватања овог сложеног питања и припрема политика кроз доношење одговарајућих мера за борбу против корупције. У ту сврху, разматрањем следећих елемената могуће је развити успешне мере за борбу против корупције на националном нивоу:

- Не постоји јединствени *modus operandi* за подмићивање, а сваки посебни који би био на снази могао би да варира у зависности од посебне сврхе плаћања, датог државног службеника и дате административне процедуре. Подаци указују на то да постоје установљене праксе које се морају узети у обзир у политици за борбу против корупције, као и у превентивним мерама. Потпуно схватање механизма давања, али и тражења мита помоћи ће српским органима власти да донесу комбинован сет превентивних мера и мера за борбу против различитих облика корупције.
- Несавесни поступци државних службеника при вршењу дужности редовно се дешавају у Србији, али су и неки сектори подложнији корупцији од других. Ово очигледно зависи од врсте пружених услуга. Испоставља се да су неке праксе присутније у неким секторима него у другим. Боље разумевање разлога за давање мита и идентификовање посебних питања, као што су, на пример, квалитет услуга, смањење чекања за добијање здравствене услуге или поједностављивање казнене процедуре – могло би допринети примени посебних мера. А сектори који су подложнији подмићивању могли би бити предмет процењивања како би се идентификовале приоритетне области којима је потребна посебна подршка.

- Забрињава веома мали број поднетих тужби органима власти од стране даваоца мита. Може се размотрити могућност израде темељне анализе постојећих начина за пријављивање корупције како би се поједноставили, учинили доступнијим, познатијим и, тамо где је неопходно, поверљивијим. Информације које су прикупљене овом анкетом пружају непроцењив увид у то како унапредити ове механизме.
- У принципу, појава корупције није прихваћана од стране грађана Србије – приликом анкетања изразили су велику забринутост у вези с овом појавом – но, испоставља се да се давање мита толерише као инструмент за обављање послова и добијање бољег третмана. Може се размотрити даља процена нивоа свести грађана о корупцији, а могла би бити предузета и иницијатива за информисање оних који не изједначавају корупцију са „правим“ криминалом, као и за боље разумевање опасних утицаја мита на поштено пружање услуга.
- Неки од резултата ове анкете само површно додирују одређене области, као што су запошљавање у државном сектору и куповина гласова током избора, што има везе са општим одредбама Конвенције Уједињених нација за борбу против корупције. Могла би да се спроведе даља анализа подложности подмићивању у поменутиим областима.

Ова анкета је спроведена у оквиру регионалног програма да би се проценило стварно искуство са корупцијом у региону Западног Балкана. Као таква, омогућава упоредну перспективу о размери, начину и врсти подмићивања у Србији и другим земљама/областима региона, при чему доприноси схватању ове појаве. Нарочито је важно да се овакве активности понове како би се омогућило праћење промена на националном и регионалном нивоу.

Систем праћења корупције на националном нивоу могао би да обухвати разне инструменте за прикупљање доказа о њеним разноврсним појавама и за помоћ при доношењу политике:

- Опште процене искуства са подмићивањем и другим облицима корупције (како за целокупно становништво тако и за пословни сектор) како би се обезбедила упоредивост и пратио напредак.
- Процене услова рада и интегритета државних службеника по секторима (здравствени сектор, судство, полиција, царина итд.) да би се добиле детаљније и специфичне информације, као и да би се лакше идентификовале циљане мере политике.
- Систем за праћење одговора државе на корупцију – репресивне и превентивне мере – како би се идентификовале успешне и неуспешне праксе.

У Србији су спроведене разне активности у овој области, али даља укљученост владиних организација задужених за израду статистичких података, релевантних министарстава и искусних истраживачких центара, уз помоћ међународних и регионалних организација, омогућила би Србији ефикаснију производњу веома квалитетних и релевантних информација за борбу против корупције.

Као што то показују подаци који се односе на перцепцију о корупцији, јавно мњење у Србији је прилично забринуто због овог питања. Према томе, даљи кораци су на доносиоцима и реализаторима одлука, а грађани Србије ће вероватно топло дочекати даљу примену политике за борбу против корупције.

10. МЕТОДОЛОШКИ АНЕКС

Подаци из овог извештаја прикупљени су анкетом на бази узорка који је репрезентативан за резидентно становништво Србије. Ова анкета је била део регионалног пројекта кроз који су спроведене независне анкете у земљама/областима региона Западног Балкана. Анкету је у Србији спровео Републички завод за статистику. Анонимност испитаника је била осигурана у свим њеним фазама, сви упитници су обрађени уз поштовање принципа поверљивости и нису стављени на располагање некој трећој страни.

Основни упитник и остали инструменти ове анкете израђени су заједно са *UNODC* и његовим националним партнерима како би се обезбедили заједнички методолошки стандарди и упоредивост података. Пошто је преведен на српски језик, упитник је тестиран у пробној анкети у јуну 2010, а затим је добијена и коначна верзија.

Анкета је спроведена у јуну/јулу 2010. методом интервјуа на случајном узорку испитаника. Циљна популација била је резидентно становништво Србије, између 18 и 64 година старости. Коришћена је метода двоетапног стратификованог узорка са вероватноћом пропорционалној величини: у првој етапи стратификовано је укупно становништво према територији (25 округа) и типу насеља (градска и остала). У оквиру сваког стратума, пописни кругови бирани су коришћењем вероватноће пропорционалне величини (са бројем домаћинстава као помоћном варијаблом). У другој етапи, у оквиру домаћинства за испитаника ове анкете бирано је лице (између 18 и 64 година старости) коме прво наилази рођендан. Стопа одговора за све контакте који су направљени током рада на терену износила је 70,1%, чиме је добијена нето величина узорка од 3000 испитаника.

Мере за контролу квалитета примењиване су током и после спроведених интервјуа:

Координатори за рад на терену проверавали су грешке и потпуност сваког упитника.

Координатори за рад на терену обавили су, телефоном или лично, додатне контроле код 10% интервјуа.

Логичке контроле спроведене су у финалној бази података.

Србија	
Одговорно тело	Републички завод за статистику
Период спровођења Анкете	Јуни – јули 2010.
Циљна популација	Резидентно становништво Србије, од 18 до 64 година старости
План узорка	<p>Двоетапни стратификовани узорак са вероватноћом пропорционалној величини</p> <p>Стратификован узорак према територији (25 округа) и типу насеља (градска и остала)</p> <p>Пописни кругови унутар сваког стратума изабрани су коришћењем вероватноће пропорционалне величини (број домаћинства је био помоћна варијабла).</p> <p>Домаћинства су изабрана коришћењем простог случајног узорка.</p> <p>Замена у узорку због могућих неодговора</p>
Избор испитаника	Лице коме прво наилази рођендан (од 18 до 64) унутар изабраног домаћинства
Мере за контролу квалитета	<p>Координатори рада на терену проверавају сваки попуњени упитник.</p> <p>Координатори рада на терену додатно проверавају телефоном или лично (10% интервјуа).</p> <p>Логичке контроле финалне базе података</p>
Нето величина узорка	3,000
Стопа одговора	70,1%

11. СТАТИСТИЧКИ АНЕКС

Табела 3: Индикатори подмићивања по регионима, Србија (2010)

	Региони				Национални просек
	Београд	Војводина	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	
Процент становника који су имали контакте са државном администрацијом	85,0%	90,9%	87,5%	87,0%	87,7%
Распрострањеност корупције	10,9%	9,9%	6,7%	9,9%	9,3%
Просечан број мита	5,28	3,01	4,72	5,97	4,64
Просечно мито РСД	33 656	9 714	5 560	9 423	15 530
Просечно мито евро	358	103	59	100	165
Просечно мито евро – РРР	757	218	125	212	349

Табела 4: Процентуална расподела плаћеног мита према врстама плаћања, по регионима, Србија (2010)

Напомена: Подаци се односе на последње митио које је неко лице плаћило у току 12 месеци који су претходили овој анкети. Збир је већи од 100% пошто се у неким случајевима митио плаћа у више облика (на пример, у новцу и у храни)

	Региони				Национални просек
	Београд	Војводина	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	
Новац	56,8%	57,4%	61,9%	32,0%	52,2%
Храна и пиће	31,6%	25,7%	30,0%	49,1%	33,6%
Остала добра	15,1%	20,6%	3,8%	18,8%	15,3%
Укупно	100%	100%	100%	100%	100%

Табела 5: Процентуална расподела плаћеног мита према времену плаћања у односу на пружање услуге, градским/сеоским срединама, полу и годинама старости, Србија (2010)

	Тип насеља		Пол		Године старости			
	градска	сеоска	мушки	женски	18–29	30–39	40–49	50–64
Пре услуге	46,3%	36,4%	49,9%	34,3%	39,0%	41,9%	48,5%	44,2%
После услуге	26,2%	32,9%	22,6%	35,6%	21,1%	36,9%	27,6%	28,0%
Истовремено са пружањем услуге	18,5%	17,0%	15,5%	20,7%	22,2%	14,1%	14,7%	20,8%
Један део пре / један део после	6,3%	7,0%	7,5%	5,4%	10,9%	3,7%	5,5%	5,0%
Не сећам се	2,7%	6,8%	4,5%	4,0%	6,7%	3,5%	3,7%	2,0%
Укупно	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Табела 6: Процентуална расподела плаћеног мита према начину на који се мито тражило/нудило, градским/сеоским срединама, полу и годинама старости, Србија (2010)

	Тип насеља		Пол		Године старости			
	градска	сеоска	мушки	женски	18–29	30–39	40–49	50–64
Државни службеник експлицитно тражио мито	13,4%	13,6%	13,3%	13,7%	13,6%	17,9%	10,4%	8,1%
Државни службеник имплицитно тражио мито	19,7%	19,7%	27,5%	10,8%	19,9%	15,7%	27,3%	18,8%
Трећа страна експлицитно тражила мито	10,9%	4,3%	7,2%	9,7%	9,9%	15,2%	0,0%	1,7%
Грађанин понудио мито	52,5%	62,0%	48,2%	65,0%	56,6%	50,2%	58,5%	63,4%
Не сећам се	3,5%	0,5%	3,8%	0,9%	0,0%	0,9%	3,7%	8,0%
Укупно	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Табела 7: Процентуална расподела плаћеног мита према разлогу тражења/понуде мита, градским/сеоским срединама, полу и годинама старости, Србија (2010)

	Тип насеља		Пол		Године старости			
	градска	сеоска	мушки	женски	18–29	30–39	40–49	50–64
Убрзавање процедуре	35,5%	30,9%	33,6%	34,1%	34,2%	31,6%	41,3%	29,7%
Избегавање плаћања казне	18,3%	18,1%	17,8%	18,7%	19,8%	23,1%	13,1%	11,6%
Добијање бољег третмана	2,6%	4,7%	6,3%	0,0%	5,6%	3,2%	2,6%	0,6%
Добијање информација	18,1%	9,9%	18,1%	11,6%	17,0%	18,5%	9,7%	10,8%
Завршавање процедуре	15,6%	22,3%	13,7%	23,1%	14,1%	16,5%	14,3%	32,0%
Смањење трошкова процедуре	2,9%	1,7%	2,6%	2,3%	2,6%	1,4%	6,7%	0,0%
Избегавање других проблема	5,0%	12,4%	7,1%	8,5%	4,2%	5,0%	11,6%	15,2%
Без посебног разлога	2,0%	0,0%	0,8%	1,7%	2,5%	0,9%	0,7%	0,0%
Укупно	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Табела 8: Процентуална расподела лица која су платила мито одређеној врсти државних службеника, према градским/сеоским срединама и полу, Србија (2010)

	Тип насеља		Пол	
	градска	сеоска	мушки	женски
Полицајци	44,2%	28,9%	54,7%	20,2%
Судије/јавни тужиоци	4,0%	0,3%	0,6%	4,8%
Катастарски службеници	20,5%	6,9%	15,6%	15,3%
Порески службеници	5,0%	3,4%	5,2%	3,5%
Царински службеници	3,2%	6,4%	8,2%	0,1%
Службеници комуналних услуга	9,2%	2,2%	8,4%	4,5%
Општински службеници	10,0%	8,9%	11,6%	7,4%
Лекари	43,9%	73,2%	40,7%	70,8%
Медицинске сестре	21,0%	33,6%	20,3%	31,8%
Наставно особље	8,5%	1,8%	5,6%	6,5%
Службеници социјалне заштите	0,6%	2,5%	0,8%	1,9%
Службеници за регистрацију кола	4,9%	1,6%	6,2%	0,8%
Општински изабрани представници	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
Укупно	100%	100%	100%	100%

Напомена: Збир је већи од 100% јер су даваоци митија можда дали митио више од једном државном службенику у току 12 месеци пре спровођења Анкете.

Табела 9: Процентуална расподела лица која су платила мито, а то нису пријавила органима власти према најважнијем разлогу непријављивања, градским/сеоским срединама и полу, Србија (2010)

	Тип насеља		Пол	
	градска	сеоска	мушки	женски
Уобичајена пракса	13,0%	9,5%	13,0%	10,2%
Бесмислено, нико не би марио	39,2%	30,0%	35,2%	36,4%
Не знам коме да пријавим	1,2%	1,3%	1,4%	1,1%
Страх од последица	2,2%	0,0%	2,3%	0,4%
Добијена корист од мита	23,7%	14,8%	23,7%	16,5%
Знак захвалности	18,9%	43,4%	21,9%	35,1%
Остали разлози	1,8%	1,0%	2,5%	0,3%
Укупно	100%	100%	100%	100%

Табела 10: Процентуална расподела пунолетног становништва од кога се тражило да гласа за одређеног кандидата у замену за новац, добра или противуслугу, по регионима, Србија (2010)

	Региони				Националн и просек
	Београд	Војводина	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	
Да	4,1%	5,9%	6,2%	11,3%	6,8%
Не	95,2%	92,8%	91,7%	88,1%	92,0%
Не знам	0,7%	1,4%	2,1%	0,6%	1,2%
Укупно	100%	100%	100%	100%	100%

Табела 11: Процентуална расподела пунолетног становништва од кога се тражило да гласа за одређеног кандидата на последњим локалним изборима у замену за новац, добра или противуслугу, по регионима, Србија (2010)

	Региони				Национални просек
	Београд	Војводина	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	
Да	3,7%	5,8%	5,6%	13,0%	6,8%
Не	95,4%	93,0%	92,0%	86,5%	91,9%
Не знам	0,9%	1,2%	2,4%	0,5%	1,3%
Укупно	100%	100%	100%	100%	100%

Табела 12: Процентуална расподела пунолетног становништва које се запослило у државном сектору у току три године које су претходиле Анкети, а које је у ту сврху дало новац, поклоне или учинило противуслугу, по регионима, Србија (2010)

	Региони				Национални просек
	Београд	Војводина	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	
Да	14,1%	9,4%	2,6%	0,0%	6,2%
Не	85,9%	90,6%	94,1%	100,0 %	92,6%
Не знам	0,0%	0,0%	3,3%	0,0%	1,1%
Без одговора	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Укупно	100%	100%	100%	100%	100%

Табела 13: Процент пунолетног становништва које сматра да се пракса подмићивања често или веома често јавља у одређеним секторима/институцијама, по регионима, Србија (2010)

	Региони				Национални просек
	Београд	Војводина	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	
Народна скупштина	46,6%	47,1%	49,1%	42,0%	46,4%
Централна власт	46,8%	46,9%	50,4%	42,0%	46,8%
Локална власт	58,9%	55,5%	55,6%	58,7%	57,0%
Судови	57,8%	47,5%	54,0%	52,4%	52,7%
Главни јавни тужилац	37,0%	37,8%	42,1%	37,7%	38,8%
Полиција	61,1%	58,9%	52,0%	49,8%	55,5%
Војска	14,0%	12,4%	11,6%	12,4%	12,5%
Пореска управа	40,2%	38,4%	35,2%	30,4%	36,2%
Царинска управа	51,3%	55,4%	47,7%	47,3%	50,5%
Комунална предузећа	34,1%	33,5%	34,3%	26,9%	32,4%
Државне болнице	60,7%	57,1%	56,4%	53,8%	57,0%
Државне школе	29,8%	30,6%	31,7%	36,9%	32,1%
Државни универзитети	36,3%	37,0%	35,1%	41,6%	37,3%
Катастар	30,8%	23,1%	25,1%	20,2%	24,8%
Приватна предузећа	39,8%	42,5%	35,3%	31,8%	37,5%
Невладине организације	30,2%	27,4%	28,4%	21,7%	27,1%
Политичке странке	65,6%	61,6%	61,0%	58,8%	61,7%
Медији	46,6%	44,5%	46,5%	37,5%	44,0%

Табела 14: Петогодишње стопе распрострањености одређених врста кривичних дела, по регионима, Србија (2010)

	Региони				Национални просек
	Београд	Војводина	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	
Пљачка	4,9%	4,1%	1,9%	2,5%	3,3%
Крађа личне имовине	15,7%	22,9%	7,8%	10,5%	14,3%
Претња/настај	9,0%	9,2%	5,8%	4,9%	7,3%
Крађа аутомобила	7,3%	2,7%	2,7%	0,4%	8,2%
Провала	8,4%	12,3%	5,3%	6,4%	3,1%

Табела 15: Процент жртава одређених кривичних дела које су пријавиле свој случај органима власти, према врсти кривичног дела, по регионима, Србија (2010)

	Региони				Национални просек
	Београд	Војводина	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	
Пљачка	56,7%	62,7%	75,2%	73,3%	64,4%
Крађа личне имовине	41,0%	55,4%	35,3%	66,0%	50,4%
Претња/настај	31,8%	52,1%	31,2%	44,9%	40,6%
Крађа аутомобила	90,3%	65,7%	100,0%	100,0%	87,7%
Провала	56,3%	64,9%	62,6%	69,6%	63,2%

Табела 16: Процентуална расподела пунолетног становништва према перцепцији о безбедности, шетању, без пратње, својим насељем увече, по регионима, Србија (2010)

Колико се безбедно осећате док шетате сами својим насељем (комшилук или село) када падне мрак?

	Региони				Национални просек
	Београд	Војводина	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	
Веома безбедно	27,7%	32,7%	49,6%	42,5%	38,4%
Прилично безбедно	43,2%	38,0%	27,6%	32,9%	35,2%
Не баш толико безбедно	19,7%	18,0%	14,3%	16,5%	17,0%
Веома небезбедно	7,3%	7,2%	5,0%	5,3%	6,2%
Никада не шетам сам/сама ноћу	2,0%	4,1%	3,6%	2,7%	3,2%
Укупно	100%	100%	100%	100%	100%

Табела 17: Процентуална расподела пунолетних становника према перцепцији о својој безбедности када су ноћу сами у свом дому, по регионима, Србија (2010)

Колико се осећате безбедним када сте сами код куће када падне мрак?

	Региони				Национални просек
	Београд	Војводина	Шумадија и Западна Србија	Јужна и Источна Србија	
Веома безбедно	50,9%	49,5%	63,0%	62,2%	56,4%
Прилично безбедно	38,6%	36,7%	24,9%	29,3%	32,2%
Не баш толико безбедно	8,4%	11,0%	9,4%	7,6%	9,2%
Веома небезбедно	2,1%	2,8%	2,7%	0,9%	2,2%
Укупно	100%	100%	100%	100%	100%